

BIBLIOTECA UNIVERSALĂ

GUY DE MAÛPASSANT

NUVELE

Ideile Colonelului. — Călare. — Cine știe?
Petrică. — Coco. — Sforicica. — O răzbunare

PREȚUL 25 BANI

IZDARA BIRoului „UNIVERSAL” A. I. NIȚEANU — BUCUREȘTI.

A apărut :

No. 1, *N. Tinc*, Monstrul.

No. 2, *Contele de Echartshausen* : Pricina răsvrătirilor și leacul lor. *Ce contribuie mai mult la revoluțiunile timpurilor actuale și care ar fi mijlocul cel mai sigur spre a le preîntâmpina în viitor. O scriere pentru a fi pătrunsă de domnitori și popoare.*

No. 3, *M. Eminescu* : Sărmanul Dionis.

No. 4 — 5, *Henryk Sienkiewicz* : O idilă în Savana.

No. 6, *Emile Zola* : Sărbătoarea din Coqueville.

No. 7, *Guy de Maupassant* : Nuvele : Surorile Rondoli. — El ? — Zăvorul.

No. 8—9, *Leon Tolstoi* : Un desmoștenit al soartei. — Romanul unui Cal.

No. 10, *Contele de Echartshausen* : Isvoarele Crimelor și posibilitatea de a le preîntâmpina.

No. 11, *Xavier de Maistre* : Tânăra Siberiană.

No. 12, *Bernardin de St. Pierre* : Coliba Indiană.

No. 13, *Wilhelm Hauff* : Cerșetoarea de la Podul Artelor.

No. 14, *Guy de Maupassant* : Muntele Sfintului Mihail. — Juvaerurile. — Văduva. — Noaptea (vis reu). — Pe lună. — Grădina cu măslini.

No. 15—16, *Mor Jokai* : Capul lui Iordachi. — O petrecere fără voie. — Copilul cerșetor. — Părăul albastru. — Jucătorul. — Orfanii. — Întâmplări într'un castel vechiu. — După douăzeci de ani.

No. 17, 18, 19, *N. Rădulescu-Niger* : Jertfă.

No. 20, *Alphonse Daudet* : Comoara lui Arlatan — Scrisori din moara mea : Intoarcerea dela varatec. — Taina lui moș Cornille.

No. 21, *Honoré de Balzac* : Un capo de operă necunoscut. — Isus Christos în Flandra. — Honoré de Balzac după G. Brandes.

No. 22, 23, 24, 25, *N. G. Rădulescu-Niger* : Gelozie.

No. 26, 27, *Alexandru Petöfi* : Funia Călăului.

Biblioteca Universală își justifică titlul prin aceea că va publica în mod universal tot ceea ce este bun în literatură și știință ca : filozofie și critică ; poezii și romane, nuvele și povești ; scriște istorice și descripții geografice ; — cu un cuvânt ea publică tot ceea ce este bun și moral, tot ceea ce poate fi util și plăcut.

În atingerea acestui scop, ea va apare nu numai odată pe lună după cum a anunțat, ci chiar de mai multe ori, atârnând tot succesul ei de la încurajarea ce ne-o va da stimații cititori, pe care'i rugăm a ne da tot concursul.

Direcțiunea *Bibliotecei Universale* se oferă pentru serviciul literaturii românești, ca să fie intermediară între autori și public. În acest scop roagă pe scriitorii români, ca să-și trimeată operele originale, sau traduceri ale autorilor străini, spre a fi publicate în ea.

CS.

GUY DE MAUPASSANT

NUVELE

BUCUREȘTI

Editura «**Biuroului Universal**» At. I. Nițeanu

Strada Negru-Vodă No. 21

1909

82.133.1-3

82.133.1-32 = (35)

1449

D: 82.133.1

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
„OCTAVIAN GOGA”
CLUJ

852391S

1
2009

IDEILE COLONELULUI

— Pe legea mea, zise colonelul Laporte, sînt bătrîn, am podagră, picioarele îmi sînt țepene ca stîlpii de la barieră și, totuși, dacă o femeie, o femeie frumoasă, mi-ar porunci să trec prin urechea unui ac, ași trece ca clownii prin cerc. Voiu muri așa, asta îmi e în sînge. Sînt amorezat bătrîn, bătrîn din școala cea veche. O femeie, o femeie frumoasă, mă mișcă din cap pănă'n călcîie. Scurt. De altfel, toți sîntem cam la fel în Franția, domnilor. Remănem cavaleri ori ce ar fi, cavalerii iubirei și-ai întîmplărei, pentru că au desființat pe Dumnezeu, ai cărui apărători adevărați eram.

Dar femeea, vedeți, n'o vor alunga din inima noastră. Este aci și va rămănea. O iubim, vom face pentru ea toate nebuniile, cît va mai fi o Franție pe harta Europei... Și chiar dac'ar șterge Franția, tot vor rămănea Francezii.

Supt ochii unei femei, unei femei frumoase, sînt în stare a face ori ce vitejie. Zeu ! cînd simt pătrunzîndu-mă cautătura ei, cautătura care-ți înflacă ră sîngele, mi-i poftă de luptă, de-a sfărîma piedecile, de-a areta că sînt cel mai tare, cel mai viteaz, cel mai în-

drăzneț și cel mai gata la orice jertfe, — bărbat.

Dar nu's numai eu așa; nu, în adevăr; toată armata franceză e ca mine, jur. De la leat pînă la generali, mergem înaintea pînă la capăt, cînd e vorba de-o femeie, de-o femeie frumoasă. Aduceți-vă aminte ce-a făcut din noi, odinioară, Jeanne d'Arc. Iată, mă prind că, dacă o femeie, o femeie frumoasă, ar fi luat comanda armatei, în ajunul luptei de la Sedan, cînd mareșalul de Mac-Mahon era rănit, am fi străbătut rîndurile prusiene, zeu, și nu ne-ar fi păsasat de tunurile lor. Nu trebuia un Trochu la Paris, ci o sîntă Geneviève.

Tocmai îmi aduc aminte o istorioară din războiu, care dovedește că sîntem în stare a face tot, dacă e la mijloc o femeie.

Eram pe-atunci căpitan, numai căpitan, și comandam niște cercetași, cari se retrăgeau pri'ntr'un ținut cuprins de Prusieni. Eram descurajați, fugăriți, istoviți, prostiți, muream de osteneală și de foame. Inse trebuia să ajungem înaintea de ziuă la Bar-sur-Tain, că, de nu, eram pierduți, cu retragerea tăiată și măcelăriți. Cum scăpasem pîn' atunci? Nici eu nu știu. Aveam așa dar de făcut două-sprezece leghe în noaptea aceea, două-sprezece leghe pe zăpadă și prin ninsoare, cu stomahul gol. Mă gîndeam: „S'a isprăvit, nu-i chip să ajungă bieții oameni“. Din ajun nu mîncaserăm nimic. Toată ziua am stat ascunși într'un hambar, înghesuți unii într'alții, ca să nu ne fie așa de frig, fără a putea să vorbim sau să ne mișcăm, tresărind prin somn, cum dormi, cînd ești zdrobit de osteneală.

Pe la cinci, era noapte, noaptea mohorită a zilelor cu zăpadă. Scuturai pe oameni. Mulți nu mai vroeau să se scoale, neputînd să se miște sau să se ție în picioare, înțepeniți de frig și de lipsuri.

Innaintea noastră, cîmpia, o afurisită de cîmpie albă de tot, unde cădea zăpadă. Cădea, cădea, ca o perdea; fulgi albi ascundeau tot supt o manta grea, înghețată, deasă și moartă, o saltea cu lînă de ghiață. Ar fi zis că e sfîrșitul lumii.

— Haideți, la drum, copii!

Priveau pulbera aceasta albă, care cobora de sus și stăteau pe gînduri.

— E destul, mai bine mor aci!

Scosei un revolver:

— Pe cel di'ntîiu care stă la îndoală, îl împușc. Și iată-i pe toți la drum, încet de tot, ca niște oameni ale căror picioare sînt prăpădite. Trimesei patru din ei, să ne fie cercetași la trei sute de metri înnainte; ceialalți mergeau la un loc, fără nici o regulă, cum le îngăduia oboseala și lungimea pasului. Pusei pe cei mai tari îndărept, cu poruncă să grăbească pe cei prea înceți cu lovituri de baionetă... în spate.

Zăpada părea că ne îngroapă de vii; prăfuea chipiurile și mantalele fără a se topi, făcea din noi fantome, un fel de năluci de soldați morți, osteniți de tot.

Mă gîndeam: „Nu mai eșim de-aci, fără o minune“.

Adesea poposeam din pricina celor cari nu mai puteau merge. Atunci se auzea numai lunecarea aceea nedeslușită a zăpezei, vuetul aproape nesimțit ce face atingerea și ameste-

care a fulgilor ce cad. Cîți-va oameni se tot scuturau. Alții nu mai mișcau.

Apoi dădeam poruncă de plecare. Puștile se urcau din nou pe umere și istoviți plecam mai departe.

De-odată cercetașii se întoarseră. Ii neli-niștise ceva.

Auziseră vorbă înaintea noastră. Trimisei sease oameni și un serjent. Și așteptai.

Numai ce auzirăm un țipet ascuțit : un țipet de femei străbătu tăcerea apăsătoare a zăpezilor și, după cîte-va clipe, îmi aduseră doi prinși, un bătrîn și-o fată.

Ii întrebai încet. Fugeau de Prusieni, car le luaseră casa în seara aceea și cari erau beți. Tatăl se temuse pentru fată și, fără a da de veste slugilor, fugiseră amîndoi, noaptea.

Văzui îndată că erau burghezi, poate chiar mai mult de cît burghezi.

Plecarăm. Fiind că bătrînul cunoștea ținutul, ne areta drumul.

Zăpada încetă de-a cădea, stelele se iviră și gerul se înteți grozav.

Fata, care se ținea de brațul bătrînului, mergea cu pași neregulați. Șopti de cîte-va ori : «Nu-mi mai simt picioarele». Eu sufeream mai mult ca ea, văzînd'o că se tîrește, biată femeie, ast-fel prin zăpadă.

De-odată se opri :

«Tată, zise ea, sînt așa de obosită că nu pot merge mai departe.»

Bătrînul vroi s'o ducă în brațe, dar nu putea nici s'o ridice. Se lăsă la pămînt, scoțînd un suspin adînc.

Toți se adunaseră în jurul lor. Cît despre mine, mă frămîntam pe loc, neștiind ce să fac,

și, neputîndu-mă hotărî să părăsesc pe acest bătrîn și pe copilă.

De-odată un Parizian, unul din soldați, cărui îi pusese porecla «Dibaciul», zise :

— Haide, băieți, trebuie să ducem pe domnișoara ori nu mai sîntem Francezi, ce dracul !
Pe legea mea, am înjurat de plăcere.

— Foarte frumos, mă băiete. O să iau și eu parte. Se vedeau nedeslușit la stînga copacii unui crîng de pădure. Cîțiva oameni plecară și se întoarseră îndată cu un braț de ramuri făcute targă.

— Cine dă mantaua ? strigă Dibaciul ; e pentr'o fată frumoasă, frațiorilor.

Și zece mantale căzură împrejurul soldatului. Intr'o clipă fata se culcase pe îmbrăcămintele calde și șease inși o luară targa pe umeri. Mă așezasem în cap, la dreapta, și eram mulțumit, pe legea mea, că ajutam.

Am plecat, ca și cum am fi băut o dușcă de vin tare, mai veseli și mai răpede. Auzii chiar și glume. E de-ajuns o femeie, uit'te, ca să electrizeze pe Francezi.

Soldații mai că mergeau în rînduri regulate, însuflețiți, încălziți. Un bătrîn, care venea după targă, așteptîndu-și rîndul să înlocuească pe cel di'ntîiu tovarăș obosit, șopti vecinului destul de tare ca să-l auzim :

— Nu mai sînt tînăr, eu ; dar tot, numai femeea te înviorează.

Pînă la trei ceasuri demineața, merserăm aproape fără odihnă. Apoi, deodată, cercetașii se întoarsesă din nou și numai decît, culcîndu-ne în zăpadă, eram numai o umbră ștearsă pe pămînt.

Dădai poruncă încet și auzii la spate țacă-nitul sec și metalic al oțelilor.

Căci, colo departe, în mijlocul cîmpiei ceva ciudat se mișca. Ai fi zis un dobitoc mare care alerga, se lungea ca un șarpe sau se strîngea grămadă, cu avînturi neașteptate, cînd la dreapta, cînd la stînga, se oprea, apoi pleca iarăși.

Apoi, forma asta rătăcitoare se apropiè; și văzui venind, în goană, unul după altul doisprezece ulani rătăciți, cari căutau drumul.

Erau așa de-aproape că auzii foarte bine resuflarea aspră a cailor, sunetul de fier al armelor și scîrțitul șeilor.

Am strigat :

— Foc !

Și cincizeci de împușcături străbătură tăcerea nopței. Patru sau cinci detunături mai plecară, apoi una la urmă, singură; și cînd întunerecul pulberii aprinse se împrăștiè, văzurăm pe cei doisprezece oameni și nouă cai căzuți.

Trei cai fugeau spăriați, iar unul trăgea după el, atîrnat cu piciorul de scară, și, izbindu-l groaznic, leșul călărețului său.

Un soldat la spatele meu rîdea, cu un rîs îngrozitor. Altul zise :

— Iată văduve !

Poate era însurat. Al treilea adause :

— Nu trebuie mult timp.

Un cap eșise din targă :

— Ce este, zise ea, vă bateți ?

Respunsei :

— Nu e nimic, domnișoară; am omorît doisprezece Prusieni !

Șopti :

— Bieții oameni !

Dar, fiindcă-i era frig, se ascunse supt mantale. Am plecat. Am mers mult. In sfârșit, cerul se'nălbi. Zăpada se făcea limpede și strălucitoare; o coloare trandafirie se întindea la resărit.

Un glas depărtat strigă:

- Cine-i?

Toată trupa se opri. Innaintai să spunem. Ajunsesem la liniile franceze.

Cînd oamenii treceau pe di'naintea postului, un comandant călare, cărui îi povestisem întîmplările, întrebă cu glas sunător, văzînd targa:

— Ce-aveți acolo?

De-odată, o față mică, bălae, se ivi zbîrlită și zîmbitoare, și respuse:

— Eu sînt, domnule.

Un hohot de rîs se porni pri'ntre oameni și bucuria le pătrunse în inimi.

Atunci Dibaciul, care mergea pe lîngă targă, își flutură chipiul, strigînd: — „Trăească Franția!”

Și, nu știu de ce, mă simții înduioșat, atît de drăguț și de galant mi se păru lucrul.

Ni se părea că scăpasem țeara, că făcusem ceva ce n'ar fi făcut alți oameni, ceva simplu și cu adevărat patriotic.

Fața aceea mică, vedeți, n'o s'o uit nicio dată și, dacă mi s'ar primi sfatul, n'ar mai trebui tobe și goarne. Ași zice să le înlocuiescă pri'ntr'o față frumoasă de fiecare regiment. Ar fi mai bine decît Marsileza. Zeu, ce curaj i-ar da ostașului, cînd ar avea o Maica Domnului, o Maica Domnului vie, alături de colonel. Tăcu nișel, apoi urmă hotărît, ridicînd capul:

— Ori cum, iubim mult femeile, noi Francezii.

CALARE

Bieții oameni trăeau cu greu din leafa soțului. Doi copii li se născuseră din căsătorie și lipsa de la început ajunsese una din acele sărăcii umilite, ascunse, rușinoase, sărăcia unei familii nobile care vrea să-și ție rangul ori ce-ar fi.

Pe Hector de Gribelin îl crescuse în provincie, în locuința părintească, un preot bătrîn. Nu erau bogați, dar o duceau de azi pe mâine, ca să nu-i clevețească lumea.

Apoi, la două-zeci de ani, i se căutase un loc și intrase slujbaș cu o mie cinci sute de lei, la ministerul marinei. N'avuse noroc, ca toți cei nepregătiți din vreme pentrulupta cea grea a vieței, ca toți cei cari văd viața printr'un nor, cari nu cunosc mijloacele și piedecile, în cari nu s'au desvălit din copilărie unele însușiri, o vlagă aspră la luptă, ca toți cei căror nu li s'a pus o armă sau o uneltă în mîină.

Cei trei ani de biurou de la început au fost groaznici.

Găsise cîți-va prieteni de-ai familiei, oameni bătrîni, remași în urmă și fără avere, cari trăeau în ulițele nobile, triste, din mahalaua

Saint Germain, și-și făcuse un număr de cunoștințe.

Străini de viața de azi, umiliți și mândri, acești aristocrați nevoiași locueau în caturile de sus ale caselor adormite. De jos pînă sus în aceste case chiriașii erau cu titluri; dar banii păreau rari la catul întîiu ca și la al șaselea.

Prejudițiile veșnice, grijea rangului, teama de a nu cădea, chinneau aceste familii, altă dată strălucite, ruinate acum de nevărnicia oame-nilor. Hector de Gribelin întîlni în lumea asta o fată nobilă și săracă, ca și el, și o luă.)

Avură doi copii în patru ani.

Timp de patru ani, căsnicia asta hărțuită de sărăcie avu numai o plăcere: primblarea la Champs-Élysées, Dumineca, și cite-va seri la teatru, una sau două pe iarnă, cînd îi dădea bilete un coleg.

Dar iată că spre primăvară șeful îi încredință un adaos de lucru și-i dădu o plată neșteptată de trei sute de lei. Aducînd banii, zise soției:

— «Dragă Henriet'o, trebuie să facem ceva, de pildă, o plăcere pentru copii».

După o sfătuire lungă, se hotărîră să meargă să petreacă la țară.

«Pe legea mea, strigă Hector, nu facem așa lucru în toate zilele, o să luăm o trăsurică pentru tine, copii și servitoarea; eu o să iau cu chirie un cal. O să-mi faci bine».

Și toată septămîna vorbiră numai de primblarea plănuită.

În fie-care seară, întorcîndu-se de la slujbă, Hector, lua pe băiatul cel mare, îl așeza că-

lare pe picior și săltîndu-l din toată puterea, îi zicea :

— «Uit'te cum o să călărească, tata, Dumineca viitoare, la primblare».

Și ștregarul, toată ziua, încăleca pe scaune și trăgîndu-le în jurul odăei, striga :

— «Tata pe cal!».

Chiar servitoarea privea pe domn cu uimire, gîndindu-se c'o să întovărășească trăsura călare ; și, la fie-care masă, asculta cum vorbea de călărie, cum povestea isprăvile de odinioară la tată-so acasă. Invățase bine și numai să se vază pe cal, nu se mai temea de nimic, dar de nimic.

Și tot spunea soției, frecîndu-și mîinile :

„Dacă s'ar putea să capăt un cal cam nă-răvaș, mi-ar părea bine. O să vezi cum călăresc, și, dacă vrei, o să ne întoarcem pe la Champs-Elysées. Fiindcă o să avem mutră bună, nu mi-ar părea reu să întîlnim pe cineva de la minister.

Nu-ți trebuie mai mult. O să capăt respectul șefilor.

În ziua hotărîtă, trăsura și calul sosiră în același timp înnaintea ușei. Se coborî îndată să vază calul. Pusese să-i coase curele la pantaloni și învîrtea un biciu cumpărat în ajun. Ridică și pipăi cele patru picioare ale dobitocului, îl bătu cu mîna pe gît, pe coaste, pe la genuche, îi încercă cu degetul șalele, îi deschise gura, cercetă dinții, spuse vrîsta și, cînd toată familia se coborî, ținu un fel de curs teoretic și practic despre cal în deobște și în deosebi despre acesta, pe care-l găsea foarte bun.

După ce s'au așezat toți în trăsură, cer-

cetă chinga de la șea; așoi, sprijinindu-se într'o scară, se trînti pe cal, care începu să joace sub greutate și era aproape să-și dea jos călărețul.

Hector spăriat, căută să-l liniștească.

— „Haide, haide, încet, dragă !»

Apoi, cînd purtătorul își căpătă din nou liniștea și purtatul îndrăzneala, acesta întrebă :

— „Gata ?“

Toate glasurile răspuseră :

— „Da.“

Domnul porunci :

— „La drum !“

Și ceata plecă.

Toate privirile se îndreptau la el. Călărea englezește, sărînd mai mult de cît trebuia pe șea. De abia cădea pe șea și sărea din nou, par'că vrea să se înnalțe în văzduh. Ades părea gata să cadă pe coamă, și ținea ochii țintă înainte, fața încordată și obrazii îi erau foarte galbeni.

Soția, ținînd pe genuchi pe unul din copii, și servitoarea care purta pe celălalt, ziceau fără încetare:

— „Uit'te tata, uit'te tata !“

Și cei doi ștregari, beți de mișcare și de aerul tare, scoteau țipete ascuțite. Calul, spăriat de gălăgie, o luă la goană și cînd călărețul se silea să-l oprească, pălăria i se rostogoli la pămînt. Trebui să se coboare birjarul s'o ia, și cînd Hector o primi din mîinile acestuia, zise de departe soției :

— „Vezi să nu țipe copiii așa; o să mă dea jos !“

Prînziră pe iarbă, în pădurea de la Vesinet, cu mîncarea adusă în coșuri.

Deși birjarul căută de toți caii, Hector se ridica mereu să vadă dacă la al său nu-i lipsea ceva; îl mîngăea pe gît, dîndu-i să mănînce pîine, prăjituri, zahăr.

Zise :

„E cam nărăvaș. Chiar m'a cam scuturat la început ; dar ai văzut că l'am liniștit răpede; acuma n'o să mai facă mendre, și-a cunoscut stăpînul.

După cum hotărîseră, s'au întors prin Champs-Elysées.

Șoseaua largă era plină de trăsuri. Și pe margeni vedeai atîția oameni de-ai fi zis două panglici lungi negre, desfășurîndu-se de la Arcul de Triumf pînă la piața Concordiei. Un potop de raze cădea peste toată lumea, de scînteau lustrul trásurilor, oțelul hamurilor, mînerile porțițelor.

O nebunie de mișcare, o beție de viață părea că mișcă mulțimea aceasta de oameni, de trăsuri și de cai. Și obeliscul în depărtare, se înalță într'o pulbere de aur.

Pe calul lui Hector, după ce trecură de Arcul de Triumf, îl apucă o năcăfală nouă, și gonea prin mijlocul stradei, spre grajd, cu toate încercările călărețului de a-l potoli.

Trăsura era acuma departe-departede, îndărăpt, și iată că în fața Palatului industriei, vîzîndu-se la larg, coti la dreapta și porni în galop.

O femeie bătrînă, cu șorț, trecea strada încet și era tocmai în drumul lui Hector, care venea în goană. Neputînd stăpîni dobitocul, începu să țipe cît putea :

«Hei ! hei ! ferește-te !»

Poate era surdă, căci își urmă liniștită dru-

mul pînă cînd calul, care mergea ca o locomotivă, izbind'o, o rostogoli la zece pași, cu fustele peste cap, după ce o dădu mai întîiu de trei ori de-a berbeleacul.

Glasuri țipau :

— „Opriți-l !“

Hector, zăpăcit, se agățase de coama calului, strigînd :

— „Ajutor !“

O zguduitură groaznică îl azvîrli ca pe o minge peste urechile calului, în brațele unui serjent, care i se aruncase înnainte.

Intr'o clipă, o grămadă furioasă, vorbind, dînd din mîini, se adună. Un domn bătrîn, mai cu seamă, purtînd decorație mare roșe, și mustăți groase albe, părea scos din fire, zicea mereu :

— „Ce dracul, cînd ești așa de nedibaciu, stai acasă. Nu vii să omori lumea pe stradă, dacă nu știi să stăpînești un cal“.

Dar patru oameni sosiră, ducînd pe bătrînă.

Părea moartă, cu fața-i galbenă și cu boneta pe dos, cenușie de praf.

— „Duceți femeea la o farmacie, porunci domnul cel bătrîn și haideți la comisar“.

Hector, plecă, între doi serjenți. Al treilea ducea calul. Mulțimea urma ; tocmai sosi și trăsura.

Soția se răpezi, servitoarea era zăpăcită, copiii plîngeau.

Le lămuri că se întoarce numai de cît, că răsturnase o femeie, dar că nu era nimic. Familia, îngrijorată se depărtă.

La comisar, vorba a fost scurtă. Iși spuse numele, Hector de Gribelin, slujbaș la mini-

sterul marinei, și așteptară noutăți despre rănită.

Un agent trimis să cerceteze, se întoarse : Iși venise în fire, dar era rănită, zicea că suferă groaznic înăuntru.

Era o femeie de vre-o șai-zeci și cinci de ani, lucra cu ziuă și-o chema d-na Simon.

Cînd află că nu murise, Hector căpătă nădejde și făgădui că va plăti cheltuețele căutărei. Apoi alergă la farmacie.

O mulțime de oameni stăteau înaintea ușei ; biata femeie, toropită pe un scaun, gemea, cu mîinile nemișcate, prăpădită la față. Doi doctori o cercetau încă.

N'aveau nimic rupt, dar se temeau de vre-o rană înlăuntru, la măruntaie.

Hector zise :

— „Te doare reu?“

— „Da !“

— „Unde ?“

— „Par'că am foc în stomah.“

Un doctor se apropiè :

— „D-voastră sînteți pricina nenorocirei, domnule ?“

— „Da.“

— „Ar trebui trimisă la spital.“

„Cunosc unul, unde-ar primi-o cu șase lei pe zi. Vroiți să mă însărcinez ?“

Hector, încîntat, mulțumi și se întoarse acasă ușurat. Soția îl aștepta plîngînd : o liniști.

„Nu-i nimic, doamna Simon e mai bine, în trei zile se isprăvește. Am trimis'o la un spital ; nu-i nimic“.

Nu-i nemic !

Eșind de la biuro, merse să afle noutăți de-

spre d-na Simon. O găsi foarte mulțumită, mîncînd o supă grasă.

„—Ei ? zise el“.

Ea respunse :

„—Domnule, nu-mi trece. Mă simt prăpădită. Nu mi-i mai bine de loc“.

Doctorul zice că trebuie să mai aștepte. Se putea să vie vre-o încurcătură.

Așteptă trei zile și veni iar. Bătrîna, cu fața curată, cu ochii limpezi, începu să geamă văzîndu-l :

«Nu mă mai pot mișca, domnule ; nu mai pot. O să rămîn așa pînă la sfîrșitul vieții».

Un fior îi trecu prin oase lui Hector. Întrebă pe doctor. Acesta ridică mîinile :

„—Ce să fac, domnule, nu știu. Urlă, cînd încerc s'o ridic. Nici nu lasă să-i mișcăm jețul din loc, scoate țipete sfășietoare. Trebuie să cred ce-mi spune, domnule ; nu sînt doar înnăuntru ei. Cîtă vreme n'o văz mergînd, nu pot să crez că minte“.

Bătrîna asculta nemișcată, cu privirea vicleană.

Trecură opt zile, apoi cincisprezece, apoi o lună. D-na Simon stătea mereu în pat. Mîncă de demineață pînă seara, se îngăreșea, vorbea veselă cu celealalte bolnave, părea obișnuită cu nemișcarea, ca și cum ar fi fost o odihnă bine cîștigată prin cinci-zeci de ani de scări urcate și coborîte, de saltele înturnate, de cărbuni duși de la cat la cat, de măturat și de periat.

Hector zăpăcit venea în fie-care zi ; și în fiecare dată o găsea senină și liniștită, spunînd :

„Nu mă mai pot mișca, domnule, nu mai pot“.

În fie-care seară d-na Gribelin întreba, sfășiată de grije :

„Dar d-na Simon ?“

Și, în fie-care dată, el răspundea cu supărare, fără de nădejde :

„Nici o schimbare !“

Dădură drumul servitoarei, a cărei leafă era prea mare. Făcură și mai multe economii, toată plata ce primise pentru adaosul de muncă se duse.

Atunci Hector chemă patru doctori mari, cari se adunară împrejurul bătrînei. Se lăsă căutată și pipăită, privindu-i reuțacios.

„S'o facem să umble“, zise unul.

Ea strigă :

„Nu pot, domnilor, nu pot“ !

Atunci o apucară, o ridicară, o duseră cîțiva pași ; dar scăpă din mîinile lor și căzu pe podele, scoțînd țipete așa de îngrozitoare, în cît o puseră din nou pe scaun cu îngrijiri ne mai pomenite. Iși dădură părerea că nu e în stare a munci. .

Și, cînd Hector, aduse soției nouătatea, ea căzu pe-un scaun borborosînd :

«Ar fi mai bine s'o aducem aici ; ne-ar ținea mai puțin.»

El sări :

„Aci, la noi, ce ideie ?“

Dar ea răspuse, gata acuma la ori ce :

„Ce vrei, dragă? Nu-i vina mea !...“

CINE ȘTIE ?

I.

Doamne ! Doamne ! O să scriu deci ce mi s'a întâmplat. Dar o să pot ? O să îndrăznesc ? E așa de ciudat, de neînțeles, așa de nepătruns, de nebunesc ! Dacă n'ași fi încredințat că am văzut, că n'a fost vre-o slăbiciune a minții mele ori vre-o greșeală în cercetări, vre-o lătunoae în lanțul neînduplecat al faptelor, ași crede c'am avut o vedenie, că o nălucă și-a bătut joc de mine. Dar, la urmă, cine știe ?

Azi sînt într'un balamuc, dar am intrat de bună voe, din pază, de frică. O singură ființă îmi cunoaște întîmplarea. Doctorul. Am s'o scriu. Nu prea știu de ce ? Ca să scap de ea, căci o simt în mine ca un vis nesuferit.

Iat'o :

Am fost totdeauna singuratec, visător, un fel de filosof retras, binevoitor, mulțumit cu puțin, fără asprime față de oameni și fără de nemulțumire față de Dumnezeu.

Am trăit mereu singur, din pricina unei stinghereli ce-mi fac ceialalți.

Să lămuresc ? N'ași putea. Nu mă feresc de

a vedea oameni, de-a vorbi, de-a cina cu prietenii; dar cînd îi simt prea de mult lîngă mine, chiar cei mai de aproape, mă plictisesc, mă obolesc, mă dezgustă și simt poftă tot mai mare, mai chinuitoare, de a-i vedea plecînd sau de-a pleca eu, ca să fiu singur.

Pofta asta e mai mult de cît o trebuință, e o nevoie de neînvins. Și, dacă ar trebui să stau mereu cu oamenii cu cari mă găsesc; dacă ar trebui să-i ascult și să le auz mult vorbele, fără îndoială mi s'ar întîmpla ceva. Ce? Ah! Cine știe? Poate numai un leșin? Da! poate. Așa îmi place să fiu singur, în cît nici nu pot suferi să doarmă alte ființe sub acoperișul miu; nu pot locui la Paris, fiindcă sufăr neconținut. Mor sufletește; îmi zdrobește trupul și nervii mulțimea asta uriașă care mișună, care trăește împrejurul meu, chiar cînd dorm. Ah! somnul altora mi-e și mai nesuferit de cît vorba. Și nici odată nu mă pot odihni, cînd simt, cînd știu, după un zid, vieți pe cari aceste *întunecări* regulate ale minții le întrerup.

De ce's așa? Cine știe?

Pricina e, poate, foarte obișnuită; mă ostenește prea lesne ori-ce nu se petrece în mine. Și sînt mulți ast-fel.

Sîntem două neamuri pe Pămînt. Unii cari au nevoie de alții, pe cari aceștia îi înveselesc, le dau de lucru, îi odihnesc, dar pe cari singurătatea îi obosește, îi istovește, îi ametește, ca urcarea pe-un munte de ghiață îngrozitor sau ca străbaterea pri'ntr'un pustiu; și alții, pe cari di'mpotrivă ceialalți îi obolesc, îi dezgustă, îi stînjenesc, îi plictisesc; iar singurătatea îi li-

niștește, îi scaldă cu odihnă în neatîrnarea și neînfrînarea cugetărei lor.

În sfîrșit e un fenomen fizic firesc. Unii sînt înzestrați spre a trăi în afară ; alții, înnăuntru. Eu, am luarea aminte, față de lumea de afară, scurtă și lesne istovită, și, cînd ajunge la margene, simt în tot trupul și în toată mintea un chin nesuferit.

A urmat de-aci că mă, alipesc, că mă alipisem mult de lucrurile neînsuflețite, cari au pentru mine însemnătatea unor vietăți și casa îmi era lumea în care trăeam singuratec și muncitor, în mijlocul lucrurilor, mobilelor, poddoabelor cunoscute, plăcute ochilor ca niște fețe.

O umplusem, încetul cu încetul, o împodobisem, mă simțeam mulțumit în ea, îndestulat, fericit ca în brațele unei femei plăcute, a cărei mîngîiere obișnuită a ajuns o trebuință liniștită și dulce.

Pusesem să-mi clădească locuința într'o grădină care o despărțea de uliți și în apropiere de un oraș, unde puteam găsi, la nevoie, tovarășia de care simțeam ades nevoie.

Toți oamenii miei se culcau într'o clădire depărtată, în fundul grădinei de zarzavat, înconjurată cu ziduri. Șederea în întunerecul nopților, în tăcerea locuinței pierdute, ascunse, innecate în frunzișul copacilor înnați, îmi era așa de odihnitoare și-mi făcea atîta bine, în cît în toate serile, timp de cîte-va ceasuri, nu mă puteam hotărî să mă culc, numai ca s'o gust mai mult timp.

În aceea zi se jucase *Sigurd* la teatrul din oraș. Intîia oară auzisem drama aceasta muzicală și feerică, și-mi plăcuse foarte tare.

Mă întorceam pe jos, răpede, cu capul plin de fraze resunătoare, și cu privirea urmărită de vedenii frumoase. Era întunec, abia deosebeam drumul mare; era de mai multe ori să dau în șanț. De la barieră pîn' acasă la mine e vre-un kilometru, poate mai mult, două zeci de minute de drum încetinel. Era unul după miezul nopții, unul sau unul jumătate. Cerul se luminează puțin înaintea mea și luna eși tristă, în pătrarul din urmă. Luna în cel di'ntiiu pătrar, resare la patru sau cinci seara, și e luminoasă, veselă, suflată cu argint; iar cea care resare după miezul nopții e roșcată, mohorită, tristă, cu adevărat luna Sabbatului. Toți cei cari umblă noaptea vor fi băgat de seamă lucrul. Cel di'ntiiu, chiar cînd e supțire ca un fir, dă lumină veselă care bucură inima, și face pe pămînt umbre netede; cel din urmă respîndește de abia o lumină moartă, așa de stînsă în cît aproape nu face umbre.

Zării în depărtare grămada întunecată a grădinei mele, și nu știu de ce mă prinse un fel de neplăcere la gîndul de-a întra. Incetini pasul. Era foarte călduț. Grămada mare a copacilor semăna a mormînt în care sta îngropată casa.

Deschisei poarta și întrai în drumul lung de sicomori, cari se'ntindea spre casă, boltit ca un tunel înalt, trecînd prin desișuri mari și pe lîngă straturi de iarbă și flori, cari făceau în întunecimea slabă, pete lunguețe colorate nelămurit.

Apropriindu-mă de casă, mă cuprinse o grije ciudată. Mă oprii. Nu se auzea nimic. Nici o adiere nu mișca frunzele.

„Ce-oiu fi avînd ?“ mă gîndii.

De zece ani mă întorceam acasă fără să fiu îngrijorat. Nu-mi era frică. Nici o dată nu mi-a fost frică noaptea.

Dacă ași fi văzut un om, un pungaș, un hoț ceva, m'ar fi apucat furia și m'ași fi aruncat asupra lui fără șovăeală.

De altfel, eram înarmat. Aveam revolverul la mine. Dar nici nu l'am atins, căci vroeam să mă împotrivesc ăstui început de groază care năștea în mine.

Ce era ? O presimțire ? Presimțirea plină de taină, care cuprinde simțurile oamenilor, cînd sînt aproape de-a vedea ceva neînțeles. Poate ? Cine știe ?

Cu cît înnaintam, simțeam mai mult fiori în piele, și cînd ajunsei lîngă păretele cu obloane închise al locuinței mele, văzui că trebuie să aștept cît va timp înnainte de-a deschide ușa să intru. Mă așezai pe-o bancă sub ferestrele salonului. Remasei acolo, tremurînd nițel, cu capul răzemat de zid, cu ochii deschiși, privind umbra frunzișului. În cele di'ntîiu clipe, nu băgai de seamă nimic neliniștitor împrejur.

Imi cam vîjjeau urechile, dar asta mi se întîmpla des. Mi se pare une ori că aud trecînd trenuri, că sună clopote, că auz o mulțime mergînd. Apoi numai decît vîjjiiturile se făcură mai lămurite, mai hotărîte, mai obișnuite.

Mă înșelasem. Nu bîzîitul obișnuit al arterelor făcea aceste zgomote, ci era un vuet foarte deosebit, totuși foarte nelămurit, care venea, fără îndoială, di'nnăuntrul casei. Îl auzeam prin zid, zgomotul acesta neîncetat sau mai de grabă o mișcare de cît un zgomot, o

răscolire nedeslușită a unei grămezi de lucruri, ca și cum cineva ar fi scuturat, ar fi schimbat din loc sau ar fi tras încetișor toate mobilele.

O ! am stat la îndoală, dacă auz bine, Dar, lipind urechea de un oblon, ca să deslușesc mai bine această turburare ciudată din locuința mea, m'am încredințat că se petrece înăuntru ceva nefiresc și neînțeles.

Nu-mi era frică, dar eram—cum să zic ?... înspăimîntat de uimire. N'am tras cocoșul revolverului, ghicind prea bine că n'aveam nevoie de el. Așteptai.

Am așteptat mult, neputînd să mă hotăresc a face ceva. Eram cu mintea limpede, dar nebun de groază. Așteptai, în picioare, ascultînd mereu zgomotul ce creștea, uneori întărindu-se de părea un mîriit de nerăbdare, de minie, de răscoală neînțeleasă.

Apoi de-o dată, rușinat de mișelia mea, apucaii legătura de chei, alesei pe cea de care aveam nevoie, o băgai în broască, o răsucii de două ori și împingînd ușa din toată puterea, trîntii canatele de părete.

Lovitura sună ca detunătura unei puști și iată că, la acest zgomot de explozie, respunse, din sus pînă jos, în locuință, o gălăgie mare. A fost atît de răpede, de îngrozitor, așa de asurzitor, în cît mă dădai îndăret și, deși știeam că e de prisos, scasei pistolul din teacă.

Așteptai din nou. O ! puțină vreme. Deosebeam acuma un tropăit ciudat pe trepte, pe parchet, pe covoare, un tropăit, nu de încălțăminte, de ghete, dar ca de cîrji, de cîrji de lemn și de cîrji de fier, care resunau ca niște țimbale. Și iată că zării de odată, pe pragul

ușei, un jeț, jețul în care ceteam, cum eșea legănându-se. Plecă prin grădină. Altele îl urmău: cele din salon, apoi canapelele joase tîrîndu-se ca niște crocodili pe labele lor scurte, apoi toate scaunele, cu sărituri de capre, și scăunașele, tropăind ca epurii de casă.

Oh! Ce spaimă! M'am furișat într'un tufiș și stătui pitit, privind mersul mobilelor, căci plecau toate, una după alta, încet s'au răpede, după mărime și greutate. Pianul, pianul mare cu coadă, trecu în goană ca un cal care a luat vînt, avînd o șoaptă de muzică în burtă. Cele mai mici lucruri alunecau pe năsip ca niște furnici: periile, sticlăriile, păharele, căror lumina lunei le dădea fosforescență de licurici. Stofele se tîrau, se întindeau și se lățeau ca niște caracatițe.

Văzui eșind biuroul, lucru rar din veacul trecut, în care erau toate scrisorile ce am fost primit, toată povestea inimei mele, o istorie veche, care m'a făcut să sufăr atît! Erau de asemenea și fotografiile în el.

De-odată, nu-mi mai fu frică, mă răpezii asupra lui, îl apucaii cum apuci un hoț, cum apuci o femeie, care fuge; dar mergea c'o repejune de neînvins, și, cu toate silințele mele, cu toată mînia, nu putui să-i încetinez goana. Cum mă împotriveam desnădejduit puterii acesteia groaznice, căzui la pămînt, luptîndu-mă. Atunci, mă rostogoli, mă tîrî prin năsip, și lucrurile cari veneau în urmă, începură a trece peste mine, călcîndu-mă pe picioare și nășădindu-mi-le; apoi, după ce îl lăsaî, celealalte trecură peste trupul meu ca o năvală de cavalerie peste un soldat căzut de pe cal.

Nebun de spaimă, putui în sfârșit să mă târesc la o parte din aleea cea mare și mă pitii din nou între copaci, să privesc cum fugeau cele mai mici lucruri, cele mai de rind, cele pe cari le cunoșteam mai puțin, dar cari fuseseră ale mele.

Apoi auzii, departe, în locuința resunătoare acuma ca o casă goală, un zgomot înspăimântător de uși cari se închideau. Se izbeau de sus pînă jos la toate caturile, pînă ce ușa sălii pe care eu însumi, nebunul, o deschiseseam, să le ușurez fuga, s'a închis, în sfârșit, cea din urmă.

Fugii și eu, alergînd spre oraș și de-abia pe uliță mă liniștii, văzînd cîți-va inși întîrziți. Sunai la ușa unui otel, unde mă cunoșteau. Inse scuturasem hainele cu mîinile ca să mă curăț de praf și spusei că am pierdut legătura de chei, în care era și cea dela grădina cu zarzavat, unde dormeau servitorii într'o casă singuratecă, îndărătul zidului de îngrăditură, care apără poamele și zarzavaturile împotriva pungașilor.

M'am înfundat pînă la ochi în patul ce-mi dădură. Dar nu putui dormi și așteptai ziua, ascultîndu-mi bătăile inimei. Poruncisem să dea de veste slugilor mele în zorii zilei; la șapte ceasuri demineața bătu la ușe feciorul. Fața-i era turburată.

— S'a întîmplat o nenorocire mare, astă noapte, domnule, zise.

— Ce?

— A furat cineva toate lucrurile domnului, tot, tot, pînă la cele mai mici.

Noutatea asta m'a bucurat. De ce? Cine știe? Eram foarte stăpîn pe mine, încredințat că

voiu putea să nu spun nimănui întâmplarea ce-am văzut ; s'o ascund, s'o îngrop în mintea mea ca pe-o taină groaznică. Răspunsei. ■ ■

— Atunci, tot ăia mi-au furat și cheile. Trebuie vestită poliția. Mă scol și te-ajung și eu numai decît.

Cercetarea ținu cinci luni. Nu se găsi nimic, nu se află nici cel mai mic din lucrurile mele, nici cea mai slabă urmă de hoți. Doamne ! Dacă ași fi spus ce știam... Dacă ași fi spus, m'ar fi închis, pe mine, nu pe hoți ; pe omul care putuse vedea așa ceva. Dar am putut să tac. N'am cumpărat alte lucruri. Nu era nici o nevoe. Ar fi plecat și ele. Nu mai voeam să întru în casă. Nu voiu mai intra. Nici n'o mai văzui.

Am venit la Paris, la otel, și am întrebat cîți-va doctori asupra stărei mele nervoase care mă neliniștea mult, din acea noapte nenorocită.

Mă sfătuiră să călătoresc. Am făcut cum mi-au zis.

II

Făcui mai întîiu o călătorie în Italia. Soarele îmi prii. Șase luni colindai dela Genova la Veneția, dela Veneția la Florența, dela Florența la Roma, dela Roma la Neapole. Apoi străbătui Sicilia, pămînt uimitor prin firea și monumentele lui, ruine lăsate de Greci și Normani. Mersei în Africa, trecui fără greutate prin pustia galbenă și liniștită, unde rățăcesc cămile, gazele și Arabi păstori, unde, în aerul ușor și limpede, nu plutește nici o groază, ziua și noaptea.

M'am întors în Franția prin Marsilia și, cu toată veselia provențială, lumina micșorată a aerului mă întristă. Intorcându-mă în Europa, avui simțirea ciudată a unui bolnav care se credea tămăduit și pe care o durere nelămurită îl vestește că boala nu-i încă stinsă. Mă întorsei la Paris.

După o lună mi s'a urît. Era toamnă și vroii să călătoresc înnainte de iarnă prin Normandia, pe care n'o cunoșteam.

Incepui, bine înțeles cu Rouenul, și opt zile rătăcii fără a-mi da seama, uimit, fără mecat, prin acest oraș din vrîsta de mijloc, în muzeul acesta minunat de monumente gotice.

Intr'o seară, pe la patru, cînd intrai într'o uliță foarte ciudată prin care curgea un pîrîu negru ca smoala ce se chema „Apa Robec“, priveam înfățișarea ciudată și veche a caselor. De-odată băgai de seamă un șir de prăvălii cu lucruri vechi, cari erau în șir.

Ah! își aleseseră bine locul, acești negustori murdari de vechituri, în ulița aceasta uimitoare, de-asupra acestei ape fioroase, supt acoperămintele ascuțite de olane și de plăci pe cari hîrșcăeau încă moriștele de modă veche.

În fundul prăvăliilor întunecoase se vedeau grămădite cufere săpate, faianțe din Rouen, din Nevers, din Moustiers, statui zugrăvite, statui de ștejar, Hristoși, Maica Domnului, sfinți, podoabe de biserecă, veștminte preoțești, veștminte vlădicești, chiar vase sfinte și un chivot vechiu de lemn aurit din care Dumnezeu se mutase.

O ce peșteră ciudată în casele astea înnalte, în casele astea mari, pline din pim-

niță pînă în pod de tot felul de lucruri cari păreau că nu mai sînt, cari trăeau mai mult decît stăpînii lor firești, de cît veacul lor, de cît timpul, de cît moda, ca să le cumpere, drept ciudățenii, oamenii de azi.

Dragostea mea pentru mărunțișe se deșteptă în orașul acesta de negustori de vechituri. Intrai din prăvălie în prăvălie, trecînd, din două sărituri, podețele de cîte patru scînduri putrede, aruncate peste pîriul puturos al Robecului.

Indurare ! Ce zguduitură !

Unul din cele mai frumoase dulapuri se ivi la marginile unei bolte, în care erau îngrămădite lucruri și care părea intrarea în hrubele unui țințirim de lucruri vechi. Mă apropiai tremurînd, dar nu îndrăzneam să-l ating. Intinsei mîna, șovăii. Era cu toate astea el : un dulap Ludovic al XIII-lea, unic în felul lui. Oricine l'ar fi văzut odată, l'ar fi cunoscut.

Aruncîndu-mi privirea mai departe, în adîncimile mai întunecoase ale acestui gang; zării trei din jețurile mele, acoperite cu horbote lucrate în puncte mici, apoi mai departe cele două mese Henric al II-lea, așa de rari că veneau mulți dela Paris să le vază.

Gîndiți-vă ! gîndiți-vă la starea mea sufletească !

Și înaintam înmărmurit, murind de groază, dar înaintam, căci sînt viteaz, înaintam cum un cavaler din vremile întunecoase ar fi pătruns într'o locuință vrăjită. Găseam la fiecare pas tot ce fusese al meu : policandrele, cărțile, tot, afară de masa plină cu scrisori, pe care n'o zării. Mergeam, coborîndu mă în săli în-

tunecoase, apoi mă urcam iar în caturile de sus. Eram singur. Strigai. Nu răspundea nime.

Eram singur, nu era nimeni în casa aceasta mare și întortochiată ca un labirint. Veni noaptea și trebui să mă așez, pe întunec, pe unul din scaunele mele, căci n'aveam de loc poftă să plec. Din vreme în vreme, strigam: — Ei! Ei! nu-i nime?

Eram acolo, de mai bine de un ceas, când auzii pași, pași ușori, înceți, nu știam unde.

Era să fug, dar încăpățînîndu-mă, strigai din nou, și zării o lumină în odaea de-alături.

— Cine-i acolo? zise un glas.

Răspunsei.

— Mușteriu.

Zise:

— E cam târziu pentru intrat astfel prin prăvălii.

Răspunsei:

— Aștept de mai bine de un ceas.

— Puteați veni miine.

— Miine nu voiu mai fi în Rouen.

Nu îndrăzneam să 'nnaintez, și el nu venea. Vedeam mereu lumina lămpei căzînd pe o tapițerie, pe care doi îngeri zburau peste morți, pe un cîmp de luptă. Și asta era a mea.

Zisei:

— Ei! Vii?

Răspunse:

— Vă aștept.

Mă ridicai și mersei spre el.

În mijlocul unei odăi mari era un om mic de tot, mic și gros, gros ca o minune, o minunăție desgustătoare.

Avea barbă rară, cu păr nedeopotrivă, rar și gălbui și nici un fir de păr pe cap! Nici

un fir! Fiindcă ținea lumînarea ridicată ca să mă vază, capu-i mi se păru o lună în odăea aceasta mare plină de lucruri vechi. Fața-i era zbîrcită și mare, ochii aproape nu se deosebeau.

Negoțai trei scaune de-ale mele, și le plătii, numai de cît, scump. Dînd numărul odăei mele la otel, cerui să mi le aducă a doua zi demineată, înainte de ceasurile nouă.

Apoi eșii. Mă petrecu pînă la ușe cu mare politețe.

Mă dusei de-aci la comisarul central al poliției, cărui îi povestii furtul lucrurilor și descoperirea ce făcusem.

Ceru pe dată lămuriri prin telegraf la parchetul care cercetase furtul, rugîndu mă să aștept răspunsul. Peste un ceas i se răspunde în totul cum îi spusese eu.

— O să-l arestez și să-l descos numai de cît, zise el, căci se poate să fi bănuț și să ascunză ce e al dumniivoastre. Dacă voiți, mergeți de mîncăți, și veniți peste două ceasuri, îl voi avea aici și îl voi supune la alt interogator înaintea d-voastre.

— Cu plăcere, domnule. Vă mulțumesc din toată inima.

Mă dusei să mîncînc la otel și mîncai mai bine de cît aș fi crezut. Eram destul de mulțumit. Pusesem mîna pe el.

Peste două ceasuri mă întorsei la polițaiu, care mă aștepta.

— Ei! domnule, îmi zise văzîndu-mă. Nu s'a găsit omul. Agenții n'au putut da de el.

— Ah!

Simții că leșin.

— Dar... Ați găsit casa? întrebai.

Ah! ba nu, ba nu, ah! nu. N'o să mă întorc. Dusei scrisoarea polițaiului din Rouen.

— Le-a dat înapoi foarte cu dibăcie. Să ne facem morți. O să punem mîna și pe ins într'o zi.

.....
Dar nu l'au mai prins. Nu l'au prins și acum mi-i frică de el, ca și cum ar fi vre-o fiară selbatecă, care m'ar urmări.

Cu neputință de găsit această pocitanie cu cap de lună. N'or să-l prinză nici odată. N'o să se mai întoarcă. Ce-i pasă? Numai eu pot să-l întilnesc și eu nu vreau. Nu vreau! nu vreau! nu vreau! Și dacă se întoarce, dacă vine iar în prăvălie, cine ar putea dovedi că lucrurile mele erau la el? Impotriva lui este numai mărturia mea și simt bine cît e de îndoioasă.

Ah! dar nu! viața aceasta nu mai era cu putință. Și nu puteam ținea în taină ce văzusem. Nu puteam trăi ca toată lumea, cu teama că astfel de lucruri se vor întîmpla din nou.

M'am dus la doctorul din fruntea acestei case de sănătate și i-am spus tot.

După ce m'a întrebat mult, mi-a zis:

— Vroiți, domnule, să stați cîtva timp aci?

— Cu bucurie, domnule.

— Sînteți bogat?

— Da, domnule.

— Voiți să primiți prieteni?

— Nu, domnule, nu, pe nimeni. Omul din Rouen ar putea îndrăzni, ca răzbunare, să mă urmărească și aici.

.....
Și sînt singur, singur, singur de tot, de trei

luni. Sînt aproape liniștit. Mi-e teamă numai de-un lucru... Să nu nebunească negustorul de vechituri... și să nu-l aducă tot aci... Nici închisorile nu's la a lăpost. .

PETRICĂ

Doamna Lefèvre era o femeie de țeară, pe jumătate țerancă, văduvă, cu panglici și pălării cu falbalale, o ființă de-acelea, cari vorbesc greșit, iau în fața lumii mutre mărețe, și ascund un suflet de vită pretențioasă supt înfățișarea caraghioază și împopoțonată, după cum își ascund mîinile mari și roșe în mănuși de mătase crudă.

Avea servitoare o țerancă bună și proastă, Rose.

Femeile locueau într'o casă cu jaluzele verzi, lîngă un drum, în Normandia, în mijlocul țerei Caux.

Fiindcă aveau înaintea casei, o grădiniță, făceau cîte va zarzavaturi.

Intr'o noapte, iată că li s'au furat două-spre zece cepe.

Indată ce Rose văzu furtul, alergă de spuse doamnei. Asta se coborî în fustă de lînă...

A fost desnădejde și groază. Cineva furase, furase de la d-na Lefèvre ! Deci se fura în ținut, hoții puteau să mai vie.

Femeile înspăimîntate priveau urmele de pași, vorbeau, băneau multe :

„Iată au trecut pe aci. Au pus picioarele pe zid, au sărit în straturi“.

Și se îngrozeau de viitor. Cum să mai dbar-mă de acum în liniște!

Zvonul furtului se împrăștiă. Vecinii sosiră, cercetară, își dădură părerea la rîndul lor, și femeile povesteau fiecărui ce văzuseră și ce credeau.

Un arendaș de-alături le dădu un sfat :

„Ar trebui să aveți un cîine“.

Adevărat. Trebuea să aibă un cîine, chiar numai ca să le dea de veste. Nu cîine mare, Doamne ! Ce le trebue cîine mare ! Le-ar să-răci cu mîncarea. Dar un cotéiu, care să latre.

Indată ce plecară toți, d-na Lefèvre vorbi mult despre cîine. Tăcea, după ce se răs-gîndi, și cîntări mii de întîmpinări, îngrozită la închipuirea unei strachini pline cu mîncare ; căci era din soiul doamnelor de țeară, cari poartă gologani de cite o para în buzunar ca să-i dea de pomană săracilor pe drumuri și Dumineca la disc.

Rose, căreia îi erau dragi cîinii, aduse do-vezi și le apără cu îndrăzneală. Deci remase hotărît să caute un cîine, un cățeluș mic de tot.

Incepură a căuta, dar găseau numai de cei mari, cari înfulecă de te apucă tremurul. Bă-canul din Rolleville avea unul, unul mic ; dar cerea doi lei pe el, ca despăgubire pentru chel-tuelele de creștere. D-na Lefèvre respunse că e hotărîtă să hrănească un cățeluș, dar nu să-l cumpere.

Brutarul, care știa întîmplările, aduse într'o demineață, în căruță, un dobitoc ciudat, galben, aproape fără labe, cu trup de crocodil, cap

de vulpe și coadă zbîrlită, tocmai ca un panaș, mare cît tot trupul. Un mușteriu vroea să scape de el. D-nei Lefèvre i se păru foarte frumos coteiul ăsta murdar, fiind că nu costa nimic. Rose îl sărută și întrebă cum îl cheamă. Brutarul răspuse : „Petrică“. Il așezară într'o lădiță veche de săpun și îi dădură se bea apă. Bău. li dădură și-o bucată de pîine. Mîncă. D-na Lefèvre, înguijată, se gîndi : „Cînd se va deprinde la casă, îl voi lăsa slobod. O găsi el să mănînce, rătăcind prin vecini“.

Il lăsară slobod, în adevăr, dar asta nu l făcu să nu fie flămînd. Ce-i drept, lătra numai ca să i se dea porția, dar lătra cu furie.

Ori cine putea să între în grădină. Petrică se gudura pe lîngă fiecare, dar stătea cu desăvîrșire mut.

D-na Lefèvre se obișnuise cu acest cîine.

Ajunsese chiar de-i da cu mîna ei, din cînd în cînd, bucățele de pîine muiate în sos.

Dar nici nu se gîndise la taxă și cînd i se cerură opt lei,—opt lei, doamnă!—pentru păcătosul ăsta de cățel, care nici nu lătra, era cît pe aci să leșine de spaimă.

Indată hotărîră să scape de Petrică. Nimeni nu-l voea. Toți vecinii pînă la zece poște împrejur îl respinseră. Atunci se sfătuiră, în lipsă de alt mijloc, să-l arunce în prăpastie.

În loc de-a arunca în prăpastie se mai zicea : «a-i da să mănînce pămînt“.

Așa se făcea cu toți cîinii de cari voeau să scape.

În mijlocul unui cîmp întins, se vedea un fel de colibă sau mai de grabă un coperiș mic de stuf.

E gura groapei. Un puț drept ajunge pînă

la douăzeci de metri sub pămînt la un şir de ganguri de mine.

Odată pe an se coboară oamenii înnăuntru, cînd îngraşe pămîntul cu marnă.

Altcum slujeşte de mormînt cîinilor osîndiţi, şi adesea, cînd treci pe lîngă deschizătură, urlate plîngătoare, lătrături furioase sau desnădejduite, chemări jalnice, se ridică pînă la tine.

Cîinii vînătorilor şi păstorilor fug cu groază de marginile acestei găuri, plină de gemete ; şi cînd te pleci deasupra ei, te 'nnăbuşe un miros groaznic pe putrejune.

Drame înspăimîntătoare se petrec în întunec.

După ce un dobitoc a stat de la zece pînă la două sprezece zile în fund, hrănindu-se cu stîrvurile celor di'nnainte, aruncau alt cîine mai mare, mai puternic, de bună seamă.

Sînt acolo, singuri, flămînzi, cu ochi strălucitori. Se pîndesc, se urmăresc, stau la îndoială, îngrijaţi. Dar foamea-i îmboldeşte : se încaeră, se luptă mult timp, înverşunaţi ; şi cel mai tare mănîncă pe cel mai slab, îl sfăşie de viu.

Cînd s'au hotărît să-l arunce pe Petrică acolo, căutară un calău. Omul care prăsea pe lîngă drum ceru zece gologani pentru alergătură. Păru o nebunie doamnei Lefèvre. Ucenicul vecinului se mulţumea cu cinci gologani ; tot era prea mult ; şi Rose, zicînd că-i mai bine să-l ducă singure, fiind-că ast-fel nu era să-l mai chinuie şi pe drum, înştiinţîndu-l de soarta ce-l aşteaptă, se hotărîră să meargă amîndouă, pe seară.

I-au dat în ziua aceea, o fiertură bună cu

nițel unt. O înghiți pînă la cea din urmă picătură ; și, în timp ce coteiul dădea din coadă de mulțumire, Rose îl luă în șorț.

Mergeau cu pași mari, ca făcătorii de rele, prin cîmpie. Curînd zăriră groapa și ajunseră. D-na Lefèvre se plecă și ascultă, dacă nu geamea acolo vre-un ciine. Nu—nu era nici unul ; Petrică va fi singur. Rose, plîngînd, îl sărută, apoi îl aruncă în gaură, și amîndouă se plecară, ascultînd.

Auziră mai întîiu un zgomot înnăbușit ; apoi plînsul ascuțit, sfășietor, al unui dobitoc rănit, apoi mai multe țipete de durere, pe urmă chemări desnădejduite, scheunături de ciine, care se roagă, cu capul ridicat spre deschizătură.

Lătra, o ! lătra !

Le-a prins mustrarea de cuget, o frică ne-bună și nelămurită ; fugiră alergînd. Și, fiindcă Rose mergea mai răpede, d-na Lefèvre striga : «Așteaptă-mă Rose, așteaptă-mă !»

Noaptea le urmăriră visuri spăimîntătoare.

D-na Lefèvre visă că se așeza la masă să mănînce supa, dar, cînd descoperi castronul, Petrică era înnăuntru. Se răpezi și-o mușcă de nas.

Se deșteptă și i se păru că-l aude mereu lătrînd.

Ascultă ; se înșelase.

Adormi din nou și se făcea pe-un drum mare, un drum nesfîrșit, pe care mergea. De odată, în mijlocul drumului văzu un coș, un coș părăsit. Și de coșul ăsta se temea.

La urma urmei îl deschise, și Petrică, ghemuit înnăuntru, o apucă de mîină, n'o mai lasă ;

și ea fugea zăpăcită, ducînd la capătul brațului cîinele bănănăind, cu botul încleștat.

În zorii zilei se deșteptă aproape nebună, și alergă la groapă.

Lătra, tot lătra încă, lătrase toată noaptea. Incepu a plînge și a-l chema desmierdător. El răspunde cu toate întorsăturile duioase ale glasului său de cîine.

Vroi să-l scoață, făgăduindu-i să-l facă fericit pînă la moarte.

Alergă la cel însărcinat cu scoaterea mării și-i povesti întîmplarea. Omul ascultă fără a zice o vorbă. Cînd isprăvi, spuse: „Vrei cățelul? Patru lei». O prinseră fiorii, toată durerea îi zbură de-odată.

„Patru lei ! patru lei !“

El răspunde : „Credeți că voi aduce frînghiile și scripetul, le voi așeza toate și mă voi coborî acolo cu băiatul, — și încă să mă și muște, blestematul de coteiu, — ca să am plăcerea de a vi-l aduce înapoi ? Nu trebuia să-l aruncați“.

Plecă, mînioasă. — Patru lei !

Cum ajunsese acasă chemă pe Rose și i spuse ce vroea omul. Rose, ca în totdeauna, supusă, zicea :

„Patru lei ! sînt bani ăștia, doamnă“.

Apoi adause : „Să-i aruncăm mîncare bietului cîine, să nu moară așa ?“

D-na Lefèvre primi veselă ; și iată-le că pleacă, ducînd o bucată mare de pîine cu unt.

O tăiară bucăți ; le aruncau una după alta ; vorbind pe rînd cu Petrică. Și, îndată ce cîinele isprăvea o bucată, lătra cerînd să-i mai dea.

Veniră seara, apoi a doua zi demineată, în fie-care zi.

Dar făceau acum numai cîte un drum.

Intr'o demineapă, după ce aruncară cea di'ntîiu bucată, numai ce auziră un lătrat puternic în puț. Erau doi! Aruncase cine-va încă un cîine, unul mare!

Rose strigă: „Petrică!“ Și Petrică lătra, lătra. Atunci începură să arunce hrana; dar, la fie-care dată, auzeau o luptă groaznică, apoi strigătele plîngătoare ale lui Petrică, mușcat de tovarășul său, care mîncă tot, fiind mai tare.

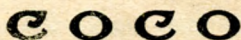
De geaba, ziceau ele: „Pentru tine, Petrică!“ Petrică nu mîncă nimic.

Femeile se priveau încremenite. Și d-na Levèvre zise cu glas aspru:

„Nu pot hrăni toți cîinii ce vor azvîrli aci. N'avem ce-i face“.

Și, înnăbușită, la gîndul că toți cîinii ar trăi pe cheltueala ei, plecă, luînd chiar ce mai rămăsese din pîine și mîncînd'o pe drum.

Rose venea după ea, ștergîndu-și ochii cu colțul șorțului său albastru.

Prin împrejurimi toți îi ziceau moșioarei lui Lucas „Părtășia“. Nimeni n'ar fi putut spune de ce. Țeranii, de bună seamă, dădeau cuvîntului un înțeles de bogăție și mărire, căci moșioara era, ce-i drept, cea mai întinsă, cea mai îmbielșugată și mai cu rîndueală din partea locului.

Curtea, mare,—încunjurată cu cinci șiruri de copaci, mîndri, ca să apere merii scurți și slabi, de vîntul puternic din cîmpie,—cuprindea clădiri lungi coperite cu olane unde păstrau nutrețul și grînele, grajduri frumoase de piatră pentru vaci, altele pentru trei zeci de cai, și casa de locuit, de cărămidă roșe, semănînd a castelaș.

Băligarul îl păstrau bine, cîinii de pază stăteau în cotețe, o mulțime de păseri forfoteau prin iarba înaltă.

La fie care amiază cincisprezece inși, stăpîni, argați și slujnice se așezau împrejurul mesei lungi din bucătărie, iar supa fumega într'un castron mare de faianță cu flori albastre.

Dobitoacele, cai, vaci, porci și oi, erau grase, grijite și curate; și domnul Lucas, om nalt, care începuse a se îngrășa, cerceta toate de trei ori pe zi, veghind tot și gîndind la tot.

Țineau de milă, în fundul grajdului, un cal alb foarte bătrîn, cărui stăpîna voea să-i dea hrană pînă la moarte, fiind că-l crescuse, îl ținuse în totdeauna și-i trezea amintiri.

Un băiat de cincisprezece ani, Isidore Duval, zis mai pe scurt Zidore, îngrijea de neputinciosul acesta, îi dădea iarna porția de ovăz și de fîn și vara se ducea, de patru ori pe zi,

de-l muta în livedea unde era legat, ca să aibă din bielșug iarbă proaspătă.

Dobitocul, aproape olog, abia își ridica picioarele grele, groase la genunchi și umflate deasupra copitelor. Părul, pe care nu-l mai țesela nimeni, părea albit; gene foarte lungi dădeau ochilor lui înfățișare tristă.

Cînd Zidore îl ducea la iarbă, trebuia să-l tragă de funie, așa de încet mergea; încît băiatul îndoit, abia resuflînd, îl injura, înfuriindu-se că trebuie să îngrijească de mîrșoaga asta bătrîna.

Argații îl hărăteau în potriva lui Coco, făceau haz, vorbeau mereu cu Zidore de cal, ca să-l necăjească; tovarășii glumeau pe seama lui. Toți îi ziceau în sat Coco Zidore.

Băiatul turba, simțea cum se naște în el dorința de a se răzbuna pe cal. Era un copil slab, cu picioarele lungi, foarte murdar, cu părul roșu, des, aspru și zbărlit. Părea prost, vorbea borborosînd, c'o greutate nespusă, ca și cum ideile nu s'ar fi putut înjgheba în sufletu-i strîmt și necioplit.

Încă de mult se mira că-l țîn pe Coco, se răsvrîtea văzînd că se pierd bani pentru dobitocul ăsta nefolositor. Odată ce nu mai lucra, i se părea nedrept să-l hrănească; i se părea lucru nebunesc să răsipească ovăz, ovăz, care e așa de scump pentru rabla asta oloagă.

Și adesea, cu toate poruncile domnului Lucas, îconomisea din hrana calului, dîndu-i numai jumătate de porție, crușînd paietele la așternut și nutrețul. Și, în sufletul său nedeslușit de copil, creștea o ură, ura de țeran lacom de cîștig, de țeran prefăcut, crud, aspru și mișel.

Cînd veni iar vara, trebui să se ducă să mute dobitocul în livede. Era departe. Băiatul, tot mai furios în fiecare dimineață, pornea cu pasul său greoiu de-a curmezișul cîmpului. Oamenii cari lucrau la pămînt, strigau, în glumă:

— Ei, Zidore, ce mai face Coco?

Nu răspundea; dar în treacăt, rupea un băț din vre un gard și, după ce schimba țerușul, lăsa calul să înceapă a paște; apoi, apropiindu-se pe furiș, îl izbea peste genunchi. Calul încerca să fugă, să dea din picioare, să scape de lovituri, și se învîrtea la capătul funiei ca și cum ar fi fost închis într'o maneajă. Și băiatul îl lovea cu furie, alergînd după el, înverșunat, cu dinții încleștați de mînie.

Apoi pleca încet, fără să întoarcă capul, pe cînd calul îl privea cu ochii săi de bătrîn, cu coastele eșite, găfăind de fugă. Iși cobora capul osos și alb spre iarbă, numai cînd vedea că se pierde în depărtare haina albastră a țeranului.

Fiind că nopțile erau calde, îl lăseau pe Coco să doarmă afară, acolo, pe marginea pîrăului, după pădure. Numai Zidore se ducea să-l vadă.

Copilului îi plăcea să arunce cu pietre în cal. Se așeza la zece pași de el, pe-un povîrniș, și stătea o jumătate de ceas, aruncînd din timp în timp c'o piatră ascuțită în cal, care stătea în picioare, legat înaintea dușmanului și privindu-l mereu, fără să îndrăznească a paște înaintea de a-l vedea plecat.

Dar gîndul remănea în sufletul băiatului:

«De ce-ar hrăni calul ăsta care nu mai făcea nemic?» I se părea că mîrșoaga asta fură nutrețul altora, fură banii oamenilor, a-

verea lui Dumnezeu, îl pradă și pe el, Zidore, care lucra.

Atunci, încet-încet, în fie-care zi, băiatul micșoră bucata de păscut ce-i dădea, mutînd țerușul de care era legată funia. Dobitocul postea, slăbea, se usca. Prea slab ca să rupă legătura, întindea capul spre iarba înaltă, verde, strălucitoare și așa de aproape, al cărei miros îi venea fără s'o poată atinge.

Dar, într'o demineastă Zidore se gîndi să nu-l mai lase pe Coco să se miște. Se săturase să meargă așa departe pentru scheletul ăsta.

Dar veni să guste răzbunarea. Calul îngrijorat îl privea. Nu-l bătu în ziua aceea. Se învîrtea în jurul lui cu mîinile în buzunare. Chiar se făcu a-i schimba locul, dar băgă țevușul în aceeași gaură și plecă mulțumit de născocirea asta.

Calul, văzîndu-l că pleacă, necheză chemîndu-l dar băiatul începu să fugă, lăsîndu-l singur, singur de tot, în vale, legat bine și fără un fir de iarbă pe care să-l poată ajunge cu gura.

Flămînd, încercă să apuce verdeața grasă pe care o atingea cu vîrful nasului. Ingenunchiè, întinzînd gîtul, lungindu-și buzele mari, băloase. În zadar! Toată ziua se munci, cu silinți nefolositoare, cu încordări groaznice. Foamea îl sfășia, încă și mai înspăimîntătoare prin vederea hrănei verzi, care se întindea pînă în zare.

Băiatul nu veni în ziua aceea. Rătăci prin pădure după cuiburi.

Veni a doua zi. Coco, slăbit, se culcase. Se

rădică, văzînd pe copil, aşteptînd să-l mute, în sfîrşit, din loc.

Dar ţeranul nici nu atinse ciocanul de lemn aruncat în iarbă. Se apropiè, privi calul, îi aruncă în nas un bulgăre de pămînt, care se sfărîmă pe părul alb, şi plecă fluerînd.

Calul remase în picioare, cît putu să-l vadă apoi, simţînd că încercările de-a atinge iarba vecină sînt zădarnice, se culcă din nou şi închise ochii.

A doua zi Zidore nu veni.

Cînd se apropiè, în ziua următoare, de Coco iarăşi culcat, băgă de seamă că murise.

Atunci remase în picioare privindu-l, mulţumit de fapta sa, mirîndu-se tot odată că se sfîrşise.

Îl atinse cu piciorul, îi ridică un picior, apoi îl lăsă să cază, se aşeză pe cal şi stătu acolo, cu ochii aţintiţi în iarbă, fără să gîndească la ceva.

Se întoarse la curte, dar nu povesti întîmplarea, căci voea să mai hoinărească în ceasurile, cînd de obicei se ducea să mute calul.

Se duse să-l vadă a doua zi. Corbii zburară la apropierea lui. Nenumărate muşte se primblau pe hoit şi se învîrteau împrejur.

Intorcîndu-se, spuse c'a pierit Coco. Calul era aşa de bătrîn, încît nimene nu se miră. Stăpînul zise la doi argaţi :

— Luaţi lopeţile şi faceţi groapa acolo unde e.

Şi oamenii îl îngropară tocmai în locul unde murise de foame.

Şi iarba crescuse deasă, verde, puternică, hrănită din acest trup.

SFORICICA

Pe toate drumurile împrejurul Godervillului ¹⁾ țeranii și femeile lor veneau spre oraș; căci era zi de târg. Bărbații mergeau cu pași liniștiți, cu to trupul plecat înaintea la fie-care mișcare a picioarelor lor lungi încovoiate, strîmbate de muncile grele, de apăsarea pe coarnele plugului, care face tot odată să se ridice umărul stîng și să se strîmbe mijlocul; de cositul grînelor, care face să depărtezi unul de altul genuchii, ca să ai mai mult razim; de toate muncile încete și grele de la țeară. Haina albastră, scrobită, strălucitoare, par'că lăcuită, împodobită la guler și la mîneci cu cusături de ață albă, umflată împrejurul trunchiului, părea un balon gata să zboare, din care eșeau un cap, două brațe și două picioare.

Unii trăgeau de funie o vacă, un vițel. Și femeile, în urma vitei, o băteau pe spate c'o ramură încă împodobită cu frunze, ca să-i grăbească mersul. Duceau coșuri mari, din cari eșeau capete de pui pe ici, capete de rațe pe colo. Femeile mergeau cu pași mai scurți și mai vioi de cît bărbații, uscate, drepte, în-

¹⁾ Godervil.

vălite într'un șaluț strîmt, prins pe pieptul lor nebulbucat, cu capul învelit într'o pînză albă, lipită de păr și, pe deasupra, cu bonetă.

Apoi trecea o căruță cu bănci, în pasul zguduit al unui cal, scuturînd ciudat pe doi bărbați așezați unul lîngă altul și pe femeea din fund care se ținea de draghinele căruței ca să micșoreze zdruncinările.

În piața din Goderville era o mulțime, un amestec de oameni și de vite. Coarnele boilor, pălăriile înnalte păroase ale țeranilor bogați și bonetele țerancelor eșau la fața adunării. Și glasurile țipătoare, ascuțite, lătrătoare, alcătueau o gălăgie neîncetată și selbatecă pe care o întrecea din cînd în cînd, un hohot lung din pieptul zdravăn al unui țeran vesel sau mugetul prelung al vre unei vaci, legată de zidul unei case.

Mirosea a grajd, a lapte și a bălegar, a fîn și a sudoare; împrăștia mirosul acela acru, îngrozitor, de om și vită, obișnuit la oamenii de țeară.

Badea Hauchecorne ¹⁾, din Bréauté ²⁾ tocmai sosise la Goderville, și se îndrepta spre piață, cînd zări jos un capăt de sforicică. Badea Hauchecorne, strîngător ca ori-ce Normand adevărat, se gîndi că e bine să iai ori-ce lucru care poate sluji și se plecă greoiu, căci suferea de reumatism. Luă de jos sfoara suptire, și se pregătea s'o facă ghem cu multă grije, cînd văzu în pragul ușei, pe Malandain ³⁾ șelarul, care'l privea. Se certaseră din pricina

¹⁾ Oșcorn.

²⁾ Breatè.

³⁾ Malanden.

unui căpăstru, și remăseseră supărați, fiind pizmași amîndoi; pe Hauchecorne îl apucă un fel de rușine că-l vede așa dușmanul, luînd din noroiu un capăt de sfoară. O ascunse răpede sub haină, apoi în buzunarul pantalonilor; se prefăcu a mai căuta pe jos ceva ce nu găsea, apoi porni spre târg, plecat, îndoit de dureri.

Se pierdu numaidecît în mulțimea gălăgioasă și înceată, neliniștită de neguțări fără sfîrșit. Țeranii pipăeau vacile, plecau, se întorceau, nehotărîți, mereu, cu groaza să nu-i înșale, neîndrăznind să se hotărască, pîndind ochii vînzătorului, căutînd să descopere șiretenia omului și cusurul vitei.

Femeile, după ce-au pus jos coșurile mari, au scos păserile și le-au înșirat, legate de labe, cu privirea spăriată, cu creasta stacojie.

Ascultau prețurile ce li se dădeau, țineau la ale lor, cu mutre reci, cu fața neturburată sau, hotărîndu-se de-odată, se învoeau la prețul scăzut, strigau pe mușterii, cari se depărtaseră încet.

— Haide, domnule Anthime ¹⁾. Dau.

Apoi încetul cu încetul piața se goli, și la biserecă bătînd amiaza, cei care stăteau prea departe se respîndiră pe la hanuri.

La Jourdain ²⁾, oada mare era plină de mușterii; iar curtea largă, de căruțe, cabriolete, care cu bănci, de tilbury, de căruțe fără nume, galbene de noroiu, fără formă, cîrpite, ridicînd la cer, ca două brațe, ulubele, sau cu nasul în pămînt și cu partea di'ndăret în sus.

¹⁾ Antim.

²⁾ Jurdèn.

Aproape de oaspeți, căminul mare, plin de foc strălucitor, dedea căldură strașnică în spatele șirului din dreapta.

Trei frigări se învîrteau încărcate cu pui, porumbei sau pulpe de berbec: și un miros desfătător de carne friptă și de zeamă curgînd pe carnea rumenită, se respîndea din cuptor, aprindea veselia, făcea gurile să lase apă.

Toată aristocrația plugului mîncă la Jourdain, hangiu și geambaș, un șmecher care avea parale.

Farfuriile treceau, se goleau ca și canele de cidru galben. Fie-care povestea de treburi sale, de cumpărături și de vânzări. Intrebau de roadă etc. Anul era bun pentru nutreț, dar ca n jilav pentru grîne.

De-odată, toba bătu în curte, înaintea casei.

Toți săriră în picioare, afară de cîți-va nepăsători, și alergară la ușe, la ferestre, cu gura încă plină și cu șervetul în mînă.

După ce isprăvi de bătut, crainicul spuse cu glas tăiat, cîntînd nepotrivit vorbele.

— Se vestește locuitorilor din Goderville, și tuturor—celor ce-au fost la tîrg, că s'a pierdut azi dimineață, pe drumul de la Beuzeville¹⁾, între nouă și zece, un portofel de piele neagră, cu cinci sute de lei și cu hîrtii de trebuință. Il rugăm să-l aducă—la primărie, îndată, sau la domnul Fortuné Houlbrèque din Manneville²⁾, va căpăta două-zeci de lei răsplată.

¹⁾ Biozvil.

²⁾ Ulbrèc din Manvil.

Apoi plecă. Se mai auziră odată în depărtare bătăile înăbușite ale tobei și glasul stîns al crainicului.

Apoi începură a vorbi de această întîmplare, cumpănind puțința ca domnul Houlbrèque să-și găsească portofelul.

Și masa se isprăvi.

Băuseră cafeaua, cînd sergentul de jandarmi se ivi în prag.

Intrebă :

— Domnul Hauchecorne din Bréauté este aci ?

Domnul Hauchecorne, așezat la celălalt capăt al mesei, răspuse :

— Iată-mă.

Și sergentul urmă :

— Bade Hauchecorne, fiți așa de bun și poftiți cu mine la primărie. Domnul primar are ceva de vorbit cu D-ta. Țeranul, mirîndu-se, îngrijorat, goli deodată păhăiușul, se ridică și, mai încovoiat ca demineață, căci cei di'ntîiu pași după odihnă îi veneau deosebit de greu, porni zicînd :

— Iată-mă, iată-mă !

Și plecă după serjent.

Primarul îl aștepta, pe un jeț. Era și notarul aceluia loc : om gros, aspru, cu vorbe pompoase.

— Domnule Hauchecorne, v'a văzut cineva ridicînd pe drumul dela Beuzeville, portofelul pierdut de badea Houlbrèque, din Manneville ?

Țeranul, uimit, privea pe primar, spăimîntat de bănuiala ce apăsa asupra-i, fără a înțelege de ce.

— Eu, eu, am găsit portofelul ?

— Da, chiar Dumnea-ta.

— Pe cinstea mea, nici nu știu măcar.

— Te-a văzut cineva.

— M'a văzut pe mine? Cine?

— D-l Malandain.

Atunci bătrînul își aduse aminte, înțelese și, înroșindu-se de mînie:

— A! m'a văzut, calicul! M'a văzut ridicînd sfoara asta. Iat'o domnule primar.

Și, scotocind în fundul buzunarului, scoase capătul de sfoară.

Dar primarul, neîncrezător, dădu din cap.

— N'o să mă faci a crede, d-le Hauchecorne, că d-l Malandain, om vrednic de încredere, a luat așa drept pungă.

Țeranul furios, ridică mîna, scui pă alături ca să-și arate cîntea, zicînd:

— Și cu toate astea, așa e, Dumnezeu mi-i martor, spun adevărul, d-le primar. Pe sufletul și mîntuirea mea!

Primarul respunse:

— După ce-ai ridicat lucrul, ai căutat încă mult în noroiu, dacă n'a căzut vre-un ban.

Bietul om se 'nnăbușea de furie și frică:

— Se poate!... se poate!... minciună ca asta, numai ca să mînjească numele unui om cinstit! Se poate?...

Degeaba înse, nu-l crezu.

Au adus față pe d-l Malandain. Povesti din nou și întări cele spuse. Se ocorîră un ceas întreg. Il căutară, după cererea sa, pe d-l Hauchecorne. Nu găsiră nimic la el.

În sfîrșit, primarul, foarte nedumerit, îi dădu drumul, vestindu-l că va vesti parchetul și că va aștepta.

Noutatea se respîndi. Eșind dela primărie, îl înconjurară pe bătrîn, îl cercetau, doritori să afle, ca să-și bată joc, dar cu nici o supărare.

Și el povestea întâmplarea cu sfoara. Nu'l crezură. Rideau.

Mergea, oprit de toți, oprind pe cunoscuți, începînd mereu din nou istoria și apărîndu-se, aretîndu-și buzunarele goale, spre a dovedi că n'avea nimică. Ii ziceau toți :

— Șmecher bătrîn, lasă !

El se supăra, se înfuria, înfrigurat, desnădejduit că nu-l cred, neștiind ce să facă, și, povestindu-și mereu întâmplarea.

Innotă. Trebui să plece. Porni la drum cu trei vecini, căror le aretă locul unde găsise capătul de sfoară ; și tot timpul vorbi de beleaua aceasta.

Seara, umblă prin satul Bréauté, și spuse pătărania. Găsi numai necredincioși.

Fu bolnav din această pricină toată noaptea.

A doua zi, pe la unul după masă, Marius Paumelle¹⁾, rîndaș la badea Breton, plugar din Ymauville²⁾ dădu punga și ce era în ea lui Houlbrèque din Manneville. Spunea, în adevăr, c'a găsit-o în drum ; dar, neștiind a ceti, o adusese acasă și-o dăduse lui stăpînu-so.

Vestea se respîndi prin împrejurimi. Badea Hauchecorne află. Incepu numai decît să umble și să-și povestească istoria și sfîrșitul ei. Se fălea.

— Mă supără, zicea el, nu atît fapta, mă înțelegi, dar minciuna. Nimic nu strică mai mult decît să te vezi defăimat pentru o minciună.

Toată ziua vorbea de întâmplarea lui, o povestea pe drum oamenilor cari treceau ; la crîsmă celor cari beau ; la eșirea din bise-

¹⁾ Marius Pomel.

²⁾ Imovil.

racă, Dumineca următoare. Oprea pe necunoscuți să le-o istorisească. Acum era liniștit și totuși ceva îl neliniștea, fără a ști bine ce. Toți păreau că-l iau în ris, ascultîndu-l. I se părea că prinde niște vorbe, cum întorcea spețele. Marția următoare, se duse la tîrgul din Goderville, împins numai de nevoia de a-și povesti pățania. Malandain, în picioare la ușe, începu să riză, cînd îl văzu. De ce?

Începu a vorbi cu un arendaș din Criquetot ¹⁾ care nu l lăsă să isprăvească, și, dîndu-i o palmă peste burtă, îi zise în față:

„Șmecherule, taci!“ Și-i întoarse spatele.

D-l Hauchecorne remase nedumerit și, din ce în ce, mai îngrijorat. De ce-i zisese „Șmecher!“?

După ce se așeză la masă, în hanul lui Jourdain, începu să istorisească.

Un geambaș din Montivillier ²⁾ strigă:

— Haida de, șiret bătrîn, îți cunosc eu șurupul!

Hauchecorne borborosi:

— Dar s'a găsit portofelul!

Dar geambașul:

— Taci! Unul l'a găsit și altul l'a adus. Nu știu, n'am văzut! Aleagă Bălan!

Țeranul se'năbuși de necaz. În sfîrșit înțelegea:

Il învinueau c'a dat înapoi punga pri'ntr'un prieten, pri'ntr'un tovarăș.

Vroi să se împotrivească. Toți dela masă începură a ride. Nu putu sfîrși mîncarea și plecă în huidueli.

¹⁾ Criceto.

²⁾ Montiviliè.

Se întoarse acasă, rușinat, înciudat, mînia îl strîngea de gît. Cu atîta mai înmărmurit, cu cît era în stare, cu șiretlicul său de Normand, să facă lucrul de care îl învinueau și chiar să se laude ca de o păcăleală bună. Nevinovăția îi părea cu neputință de dovedit, fiind cunoscut ca șmecher. Se simțea lovit în inimă de netemeinicia bănuielei.

Incepu din nou a-și povesti întîmplarea, lungind-o în fiecare zi, adăogînd la fiecare dată, dovezi nouă, întîmpinări mai puternice, jurăminte mai mari, pe cari le închipea, le pregătea în singurătate, cu sufletul îngrijat numai de istoria sferei. Il credeau cu atît mai puțin, cu cît apărarea îi era mai încurcată și dovezile mai cu pricepere alcătuite.

— Astea sînt dovezi de mirciunos, ziceau cum întorcea spatele. El simțea, se sleia în silinți nefolositoare. Se stîngea vîzînd cu ochii.

Glumeții îl puneau să povestească istoria cu sfoara ca să riză, cum cer soldatului, care a fost la războiu, să-și povestească luptele. Mintea lui, atinsă, slăbea.

Spre sfîrșitul lui Dechemvrie, căzu la pat.

Muri în cele di'ntîiu zile ale lui Ianuarie. În aiurarea morței își mărturisea nevinovăția, zicînd mereu :

— O sforicică... o sforicică... iat'o, domnule primar !

O RĂZBUNĂRE

Văduva lui Paolo Saverini locuia cu fiul său într'o căsuță, săracă, pe întăriturile Bonifaciului. Orașul, clădit pe-o parte mai eșită a muntelui, atîrnă une locuri chiar deasupra mării și privește peste strîmtoarea presărată cu stînci, malul mai jos al Sardiniei. La poalele sale, de cealaltă parte, încunjurînd'o aproape în întregime, o tăietură în stîncă, ca un coridor uriaș, îi slujește de port, aducînd pînă la cele di'ntiu case, după un drum lung între două ziduri drepte, vasele mici de pescuit, italiene sau sarde, și, din cinsprezece în cincisprezece zile, vine dela Ajaccio vaporul vechiu hodorogit, care face slujba poștei.

Pe muntele alb, grămada de case face o pată încă și mai albă. Par cuiburi de păseri selbatece, acățate astfel pe stîncă, păzind strîmtoarea îngrozitoare, în care nu se prea încumetă vapoarele. Vîntul, fără odihnă, răscolește marea, zguduie malul gol, pe care el l'a ros, de-abia mai e îmbrăcat cu iarbă; se înfundă în strîmtoare, pustiindu-i țermurile. Dungile de spumă albă, aninate de vîrfurile negre ale nemăratelor stînci, cari resar pretutindene din

valuri, par făşii de pînză ce plutesc şi se zbat la faţa apei.

Casa văduvei Saverini, lipită chiar de marginea malului înnalt, îşi deschidea cele trei ferestre pe această privelişte selbatecă şi pustie.

Trăea acolo numai cu fiu-so, Antonio, şi cu căţeaua „Fercheşea“, dobitoc mare, slab, cu părul lung şi ţepos, din soiul păzitorilor de turme. Tînărul o întrebuiţa la vînătoare. Într'o seară, la o ceartă, Nicola Ravolati omorî pe Antonio Saverini, mişeleşte, c'o lovitură de cuţit. Ucigaşul fugi în aceeaşi noapte în Sardinia.

Cînd bătrîna primi trupul copilului, adus de nişte trecători, nu plînse, dar remase mult timp nemişcată, privindu-l; apoi, întinzînd mîna zbărcită de-asupra leşului, îi făgădui răzbunare. Nu primi să stea cineva cu ea, ci se închise lîngă trup cu căţeaua, care urla. Urla dobitocul neîncetat, în picioare la căpătiul patului, cu gîtul spre stăpîn şi cu coada între vine. Nu se clinti ca şi mama, care, plecată pe trup, cu privirea ţintă, plîngea cu lacrimi măşcate, tăcute, uitîndu-se la el.

Tînărul, pe spate, îmbrăcat cu haină de pînză groasă, găurită şi sfăşiată la piept, părea că doarme, dar era plin tot de sînge, pe cămaşea smulsă pentru cele di'nţiu îngrijiri, pe vestă, pe pantaloni, pe faţă, pe mîini. Bucăţi de sînge se închegaseră pe barbă şi'n păr.

Bătrîna începu a vorbi. La zgomotul acestui glas, căţeaua tăcu.

— Lasă, las,' o să te răzbun, copile, băiatul meu, bietul meu copil. Dormi, dormi, o să te răzbun. Auzi-tu? Mama îţi făgădueste! Şi mama îşi ţine totdeauna cuvîntul, ştii bine!

Și încet se plecă spre el, lipindu-și buzele reci de buzele moarte.

Atunci „Fercheșea“ începu a urla. Scotea un plînset lung, mereu același, sfășietor, groaznic!

Stătură acolo, amîndouă, femeea și cățeaua pîn' în ziuă.

Pe Antonio Saverini l'au îngropat a doua zi și în curînd nu se mai vorbi de el în Bonifacio.

* * *

Nu lăsau nici frați, nici veri de-aproape. Nici un bărbat care să urmărească răzbunarea. Singură mama se gîndea la aceasta, bătrîna.

Pe celălalt mal al strîmtorei, vedea de dimineată pînă seara un punct alb pe coastă.

E un sat din Sardinia, Longosardo, unde fug haiducii corsicani, strînși prea de-aproape. Mai numai ei locuesc în acest cătun, în fața coastelor patriei, și așteaptă prilej de-a se întoarce, de-a veni îndăret.

Știa că în satul acela fugise Nicola Ravolati. Singură, toată ziua, stînd la fereastră, privea într'acolo, gîndindu-se la răzbunare. Ce să facă, fără nimeni, slabă, așa de-aproape de moarte? Dar făgăduise, jurase pe trupul celui mort. Nu putea să uite, nu putea să aștepte. Ce să facă? Nu mai dormea noaptea, nu mai avea nici odihnă, nici liniște, căuta încăpățînată.

Cățeaua dormea la picioarele ei, și adesea urla, ridicînd capul. De cînd stăpînul nu mai era, urla dese ori astfel, ca și cum l'ar fi chemat, ca și cum sufletul ei de dobitoc nemîngăiat, ar fi păstrat o amintire pe care nimic n'o ștergea.

Inse într'o noapte, cînd „Fercheșea“ începu iar a urla, mamei îi veni de-odată un gînd,

un gând de selbatec, răzbunător și crud. Se tot gândi până 'n ziuă. Sculîndu-se în zori, se duse la biserică. Se rugă, îngenunchiată pe pietre, plecată înaintea lui Dumnezeu, rugîndu-l s'o ajute, s'o întărească, să dea bietului său trup ruinat, puterea de a-și răzbuna fiiul.

Apoi se întoarse acasă. Avea în curte un butoiu vechiu, defundat, în care aduna apa de la jgheaburi; îl răsturnă, îl goli, îl așeză pe pămînt cu țeruși și pietre; apoi legă pe „Fercheșea“ în acest culcuș și intră în casă.

Umbla acum fără odihnă prin odae, cu privirea țintită pe coasta Sardiniei. Acolo era ucigașul.

Căteaua urla, toată ziua și toată noaptea.

Bătrîna îi duse demineață apă într'o strachină; dar nimic mai mult: nici fiertură, nici pîine.

Ziua trecu iar. Fercheșea istovită, dormea.

Demineața următoare îi erau ochii strălucitori, părul zburlit. Trăgea cu desnădejde de lanț.

Bătrîna nu-i dădu iarăși nimic de mîncare.

Ciinele furios, lătra cu glas răgușit. Trecu și noaptea. Apoi, în zorii zilei mama Saverini se duse la vecin și-l rugă să-i dea două legături de fîn. Luă haine vechi, pe care le purtase altă dată bărbatu-so, și le umplu cu paie, ca să pare trup omenesc.

Infipse un băț în pămînt, în fața culcușului cățelei, legă deasupra această păpușe, care părea că stă în picioare. Apoi îi înjigheă capul dintr'o legătură de cîrpe.

Căteaua, cu mirare, privea la omul acesta de paie, și tăcea, deși chinuită de foame.

Bătrîna se duse de cumpără de la cîrnățar o bucată lungă de cîrnat. Veni acasă, aprinse

un foc de lemne în curte, lângă culcușul cînelui și prăji cîrnatul. Căteaua, nebună, sărea, spumega, cu ochii țintiți la grătar, al cărui fum îi turbura stomahul.

Apoi făcu omului de paie, din carnea fierbinte, o legătoare de gît. I-o legă multă vreme, în jurul gîtului, îndesînd'o par'că să i-o bage în el. Cînd isprăvi, slobozi cîinele.

Cu un salt mare, se aruncă la gîtul omului de paie, și, punîndu-i labele pe umere, începu a-l sfășia. Cădea cu cîte o bucată din pradă în gură, se răpezea din nou, își înfigea colții în legătură, inhăța cîte-va felii de carne, cădea iarăși, și iar sărea, înfuriată. Rupea fața cu mușcăături mari; sfășie gîtul întreg.

Bătrîna, nemișcată și mută, privea cu ochi aprinși.

Apoi legă dobitocul, îl puse iar trei zile la post și urmă mereu această îndeletnicire ciudată.

Timp de trei luni, o învăță la acest fel de luptă, la hrană ciștigată, sfășiind cu dinții. Acuma n'o mai ținea în lanț, dar o arunca cu un semn asupra omului de paie: O învățase să-l sfășie, chiar cînd nu era ascunsă vre-o hrană la gîtul lui. Pe urmă îi dădea ca răsplată cîrnatul prăjit.

Cum zărea pe om, căteaua tremura, apoi întorcea ochii către stăpînă, care striga: „Sai!“ cu glas șuerător, aretîndu-i-l cu degetul.

* * *

Cînd socoti c'a sosit vremea, mama Saverini se duse de se spovedi și se cuminecă într'o Duminecă demineată, c'o rîvnă înflăcărată; apoi, îmbrăcîndu-se în haine bărbătești,

de semăna a bătrîn sărac, zdrențáros, plăti unui pescar din Sardinia, care o duse, pe ea și pe cîine, pe celălalt mal al strîmtoarei.

Intr'un sac de pînză avea o bucată mare de cîrnat. Cățeaua nu mîncase de două zile. Bătrîna îi tot dădea să miroase carne și-o ațîța.

Intrară în Longosardo. Corsicana mergea schiopătînd. Se duse la un brutar și întrebă de casa lui Nicola Ravolati, care s'apucase de meștesugul lui vechiu, de tîmplărie.

Lucra singur în fundul prăvăliei.

Bătrîna împinse ușa și-l chemă :

— Ei ! Nicola !

Se întoarse; iar ea, dînd drumul cîinelui, strigă :

— Sai, sai, sfășie, sfășie !

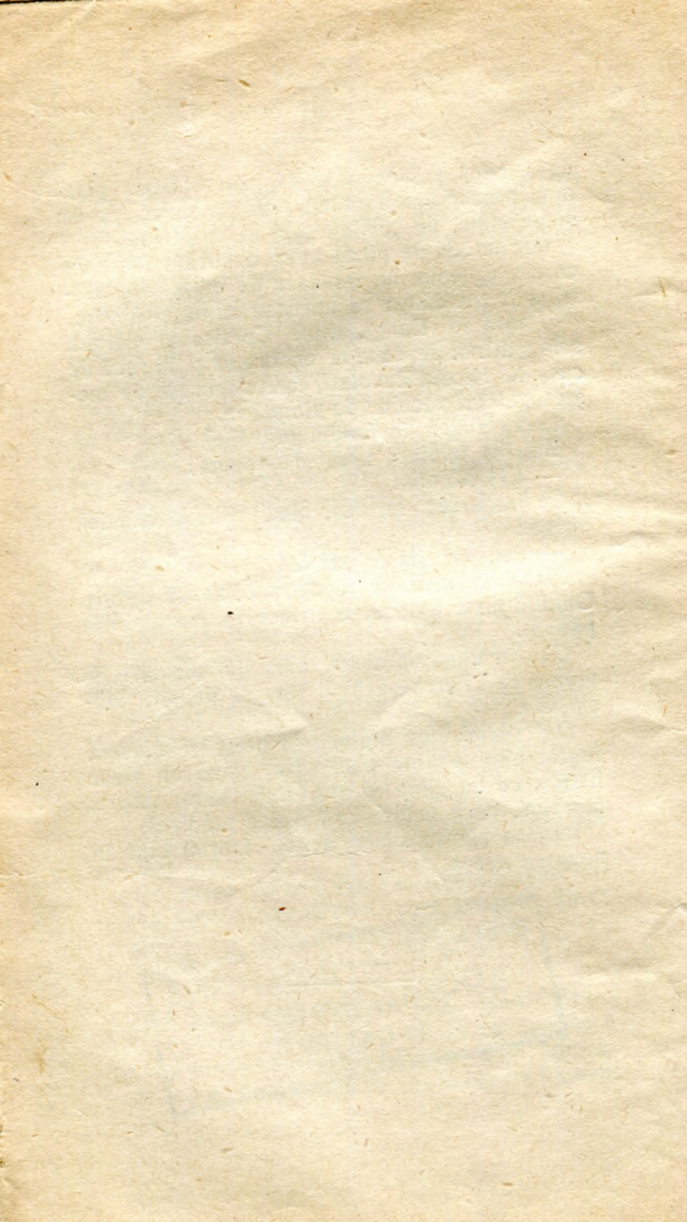
Fiara, nebună, se răpezi și-l apucă de gît. Omul întinse brațele, o strinse, se rostogoli la pămînt.

Cîte-va clipe se zbătu, dînd din picioare, în vreme ce „Fercheșea“ îl mușca de gît, sfășindu-l.

Doi vecini, cari stăteau în prag, își aduseră foarte bine aminte c'au văzut eșînd un sărac bătrîn, cu un cîine negru slab, care mîncă, mergînd, ceva negru, ce-i dădea stăpînul.

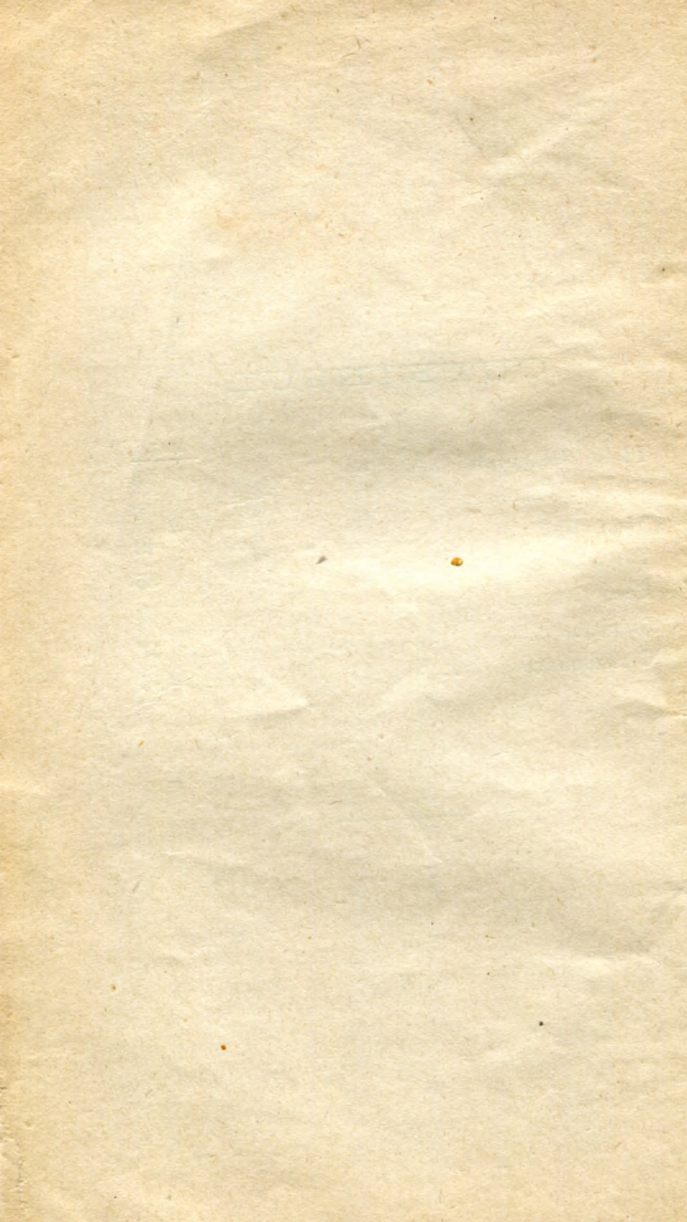
Bătrîna ajunse seara acasă. Dormi bine în noaptea aceea.

CUPRINSUL

	<u>PAG.</u>
Idcile Colonelului	3
Călare	10
Cine știe? ..	19
Petrică	35
Coco ..	42
Sforicica	47
O răzbunare	56

Gorespondența de orice natură, referitoare la *Biblioteca Universală* să se adreseze: *Atanasie I. Nițeanu*, strada Negru Vodă No. 21, București.

Orice număr din *Biblioteca Universală* costă 25 bani.

Abonamente pentru 10 numere plătite înainte, costă 2 lei.

Nou! Nou! Nou!

Eră firesc ca odată cu îndrumarea Țăranului pe terenul practic sănătos, la care operă a contribuit în bună parte și cele două edițiuni cu totul epuizate ale romanului

STRĂIN ÎN ȚARA LUI

DE

N. RĂDULESCU-NIGER

să se simtă trebuința și a unei a treia edițiuni, care a apărut tot în editura **Biuroului Universal Atanasie I. Nițeanu** și al cărei preț e numai **3 lei** cu toate că lucrarea cuprinde 565 pagini garmond.

Citiți

și frumosul și instructivul roman: *Minunile și Grozăviile Indiei* de marele scriitor francez **Jules Verne**, ilustrat cu peste **30** clișee, în care se zugrăvește India cu toate minunile și bogățiile ei, ceea ce îl face ca să fie unicul roman geografic, demn de a fi citit și de elevii școalelor.

Prețul e numai **2 lei 50 bani**, pe când în ediția franceză e 3 lei 50 bani.

Editura **Nițeanu**.

30.000 lei

PĂRINȚI și COPII

ROMAN

DIN VIAȚA ROMÂNEASCĂ

DE

SOFIA NĂDEJDE

A eșit tot în editura :

«BIUROULUI UNIVERSAL»

ATHANASIE I. NIȚEANU

Prețul ediția de lux 3 lei.

» » obicinuită 2 »

Un roman de mare valoare literară e și «*Ultimele zile ale Cetății Pompei*», ilustrat, de marele scriitor englez, Lordul Bulwer Litton, apărut tot în editura Nițeanu.

Costă 3 lei.

Noutatea Noutăților

e

Din lume, pentru lume

în care renumita scriitoare **Sofia Nădejde**, povestește în cea mai curată limbă românească, așa cum se vorbește în Moldova, Muntenia și Transilvania; bucați de cea mai înaltă morală, demne de a fi citite atât de omul cult, cum și de săteni, iar prețul e numai **2 lei** și e apărută tot în editura

Nițeanu.